

תּוֹשַׁבְתֵּי אֵלּוּל
רוֹשׁ חוֹדֶשׁ

AV
ELUL

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Foto Jiří Daníček.

Lago di Garda – pozůstatky tzv. Catullovy vily v Sirmione.
(K článku na stranách 12–13.)

TRYZNA KEVER AVOT

Záříjová tryzna v Terezíně na památku našich blízkých zavražděných během šoa se koná v neděli 9. září od 11 hodin.

Objednávky na dopravu, ktorou zajišťuje rabinát, prijímame do 5. září. Sraz je 9. 9. v 9.15 před budovou ŽOP, Maiselova 18, Praha 1. Více informací u paní Alžběty Turkové na telefonním čísle 224 800 849 nebo turkova@kehilaprag.cz. at

TERORISTÉ V BULHARSKU

Federace židovských obcí v ČR přijala s rozhořčením a zármutkem zprávu o teroristickém útoku na židovské turisty, ke kterému došlo 18. 7. v Bulharsku. Vyjadřujeme lítost nad nesmyslně zmařenými životy, hlubokou soustrast pozůstalým a přání rychlého uzdravení zraněným. A těm, kdo volají po rychlém vzniku palestinského státu bez řádných a spolehlivých bezpečnostních záruk pro všechny okolní státy a Izrael zejména, si dovolujeme připomenout, že právě jejich přístup inspiruje teroristy k dalším a dalším vraždám. jd

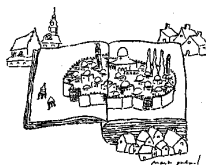
SEMINÁŘ CLAIMS CONFERENCE

V polovině července uspořádala mezinárodní organizace Claims Conference v Římě v Židovském komunitním centru *Pitigliani* dvoudenní mezinárodní seminář o sociální pomoci žijícím obětem holokaustu a o administrativě grantů z fondů CC. V posledním desetiletí totiž Claims Conference kromě vyplácení renty těm, kteří byli vězňeni v koncentračních táborech, distribuuje finanční prostředky na zajištění domácí péče o žijící seniory a seniorky, kteří byli oběťmi holokaustu. Jde o příspěvek na bydlení, lékařskou péči, na úhradu léků a zdravotních pomůcek, rehabilitaci, dopravu a další služby. V České republice se jedná především o Zdravotní fond (Terezínská iniciativa), dále fondy vytvořené z prostředků německé vlády, ale i z jiných zdrojů, a rovněž i o fond *Maďarský vlak se zlatem*.

Konferenci zahájila programová manažerka Claims Conference Julie Chapnick z New Yorku, která uvítala přítomné. V úvodní přednášce David Meghnagi, profesor klinické psychologie a židovských studií na Univerzitě v Římě, pohovořil na téma „trauma a paměť ve spojení s holokaustem“. Na konferenci byli pozváni především sociální pracovníci a pracovníci ze zemí střední a východní Evropy, včetně ČR (zastoupeny byly mj. ale také Francie, Německo, Švédsko, Rakousko i Austrálie), kteří detailně představili systém sociální práce svých židovských obcí.

Druhý den konference byl věnován seminářům a workshopům, na nichž byl

AKTUALITY

prostor pro mnoho dotazů i pro detailní práci s vyplňováním formulářů, rozpočtů, zpráv apod. Jak uvedl ve svém závěrečném příspěvku výkonný viceprezident Claims Conference Greg Schneider, zajištění péče o žijící oběti holokaustu a jejich důstojné stáří je nyní hlavním cílem této instituce. Claims Conference proto také jedná nepřetržitě s německou vládou, aby tyto prostředky byly i do budoucna zajištěny. Vysvětlil účastníkům, že administrativa, která se v průběhu posledního roku zpřísňuje a vyžaduje i detailní informace o jednotlivých klientech a klientkách, je nutná s ohledem na zodpovědnost Claims Conference vůči německé vládě.

Všichni zúčastnění měli možnost navzájem se seznámit a vyměnit si zkušenosti. Absolvovali rovněž prohlídku největší ze šestnácti římských synagog, Tempio Maggiore di Roma, a prošli v letním horkém nedělním večeru bývalé římské ghetto. Účast na semináři napomůže lepší komunikaci realizátorů projektů nejen s Claims Conference, ale i se samotnými klienty. ort

TLAČOVÁ KONFERENCIA ÚZ ŽNO

Ústředný zväz židovských náboženských obcí na Slovensku pozval 24. júla predstaviteľov médií na konferenciu venovanú problematike jedného z posledných žijúcich nacistických zločincov, ktorým je Laszló Csátary.

Jeho činnosť sa spája s Košicami, ktoré boli v spomenutom období súčasťou Maďarského kráľovstva. L. Csátary patril v rokoch 1944–1945 k policajným dôstojníkom. Podľa viacerých svedectiev a čiastočne zachovaného súdneho spisu bol spoluzodpovedný za deportácie košických Židov. Pri výkone svojej funkcie sa dopustil množstva sadistických zločinov a aj zločinov, ktorých motívom bola snaha o osobné obohatenie. Iniciatívne prenasledoval nielen Židov, ale aj občanov nežidovského pôvodu, ktorí mali sympatie k Československej republike. Sám zdôrazňoval, že nemá nič proti Slovenskému štá-

tu, ale na symboly ČSR reagoval záchvatmi zúrivosti.

V roku 1948 bol L. Csátary Ludovým súdom v Košiciach v neprítomnosti odsúdený na trest smrti. Podarilo sa mu však utiecť do Kanady, kde až do polovice deväťdesiatych rokov žil pod falošnou identitou. Keď sa zistila jeho pravá identita, opätovne ušiel, tentokrát do Maďarska, kde sa pre verejný vynoril pred krátkym časom. ÚZ ŽNO apelovalo na slovenské orgány, aby sa zasadili o vydanie L. Csátaryho na Slovensko a jeho postavenie pred súd.

Okrem všeobecného apelu sa ÚZ ŽNO snaží o rekonštrukciu súdneho spisu z ktorého sa za podozrivých okolností „stratila“ časť dokumentov. Podpredseda ÚZ ŽNO Pavol Sitár vysvetlil, že Csátaryho spis sa až do roku 1986 nachádzal v archíve Okresného ľudového súdu v Košiciach, odvtedy je uložený v Štátnom archíve. V roku 1995, keď kanadská polícia začala na Slovensku vyšetrovať Csátaryho prípad, niektoré listiny a rozsudok z jeho spisu zmizli. V tom istom roku Csátary z Kanady utiekol, pretože sa o vyšetrovaní dozvedel. Ako poznamenal predseda ÚZ ŽNO Igor Rintel „Csátary vyhlásil, že sa dohodol so slovenskými orgánmi, že mu na Slovensku nič nehrozí.“

Predstavitelia slovenských Židov sú presvedčení, že z morálneho hľadiska je aj dnes správne usilovať sa o naplnenie spravodlivosti v prípadoch zločinov proti ľudskosti spáchaných v období holokaustu.

Na spomenutej tlačovej konferencii vydal ÚZ ŽNO aj krátke stanovisko k teroristickému útoku proti izraelským turistom v bulharskom Burgase. Stanovisko upozorňuje, že ani malé štáty sa nemôžu stavať do role, že sa ich terorizmus nedotýka. ÚZ ŽNO zároveň vyjadril obetiam útoku a rodinám pozostalých svoju úprimnú spoluúčasť. jf

OBSAH

- L. Pavlát: *Židé, kteří vadí* 3
 Sidry na tento měsíc 4–5
 Všichni se za něj modlíli
 svědectví lidí, kterým pomohl
 R. Wallenberg 6–7, 18
 Stoletý Wallenberg 8–9
 Sbirka sourozenců Steinových
 v New Yorku 10–11
 Na jih do severní Itálie 12–13
 S. Dovlatov: *Zrcadlo dějin* (ukázka
 z románu) 14–15
 Pražská zima M. Albrightové 16–17
 Nové židovské muzeum v Bratislavě 17
 Kalendárium 18
 Izrael: Šamir
 – poslední svého druhu 19
 Dívka s patentkou... a další události 20
 Zprávy, výzvy, inzerce 21–24

Žid, který vadil nazval Pavel Barša text věnovaný (v souvislosti s vydáním knihy izraelského historika Toma Segeva) Simonu Wiesenthalovi (Orientace LN, 7. 7.). A současně – jako v řadě jiných svých příspěvků – po čase ukázal, že Židé vadí jemu. Jeho léta trvající zaujetí pro vydělování těch „dobrých“ oproti „špatným“ má přitom svou neblahou historií i důsledky.

Tak vyznavači „staré smlouvy“, kteří se jí zřekli ve jménu Ježíše respektive Mohameda, byli pro jejich stoupence v zásadě přijatelní, zatímco Židé věrní svě-

mu vyznání se stali na staletí zavrhnutíhodnými. V období emancipace se Židé nehledě na postupnou integraci do většinové společnosti stali cizorodými a intrikářsky „talmudskými“ pokaždé, když si to vyžadoval něčí politický či jiný zájem. Od takového více či méně skrytého antisemitismu vedla cesta k vyhlazovacímu antisemitismu nacistickému, po němž se v sovětském bloku včetně Československa ujalo jiné cejchování Židů: Do protikladu k lidu a míru prospěšným Židům-internacionalistům a ateistům byli stavěni Židé-škůdci – dle dobového slovníku kosmopolitní, nábožensky tmářští, buržoazní, váleční štváči. Zlověstným synonymem pro ně se stalo označení „sionisté“.

SE SILNÝM PROTIŽIDOVSKÝM ZAUJETÍM

Politolog, autor, pedagog a výzkumník Pavel Barša, více než inspirovaný levicovými kritiky Izraele a Spojených států ve světě, jde ve svém třídenním Židů na kladné a záporné dál a ve svých pracích (jako v Orientaci připomínané knize *Paměť a genocida* či v předmluvě k pamfletu N. Finkelsteina *Průmysl holocaustu*) nabízí židovskou dichotomii novodobou. Ani na okamžik nás přitom nenechává na pochybách, jací Židé vzbuzují odpor: ti neabstraktní, jeho slovy izolacionistictví, etnocentričtí, fixovaní prý na od-

platu, morálně vydírající svět. Proti nim v odkazech nepřehlížejících k časovému kontextu a dynamice situace na Blízkém východě staví jako světlo vůči tmě filozofující Židy „humanistické“, „univerzalistické“. Ano, židovská touha po porozumění, lásce a sounáležitosti je strhující. To ovšem Baršu a jeho mentory neopravňuje k tomu, aby ve světě, který takový, žel, není, vytvářeli konstrukt Židů

kému morálnímu poučení – to je možné tvrdit jen se silným protižidovským zaujetím. Smutný bonmot praví, že někteří lidé Židům holokaust nikdy neodpustí. Pavel Barša na něj setrvale upomíná.

BARŠOVO KRITÉRIUM

Z jeho textů včetně toho v LN lze lehce odvodit, jak by se podle něj mělo šoa připomínat – jako událost dejdai-zovaná: neemoční, neindividualizovaná, důsledně oddělená od dějin antisemitismu, sionismu a Izraele, abstraktně apelující

Leo Pavlát ŽIDÉ, KTEŘÍ VADÍ

„nehumanistických“, které osočují z ideologického zmocnění se paměti holocaustu v Izraeli a Spojených státech k podpoře údajného izraelského expanzionismu.

K doložení zlovolnosti těchto Židů Barša neváhá manipulovat. Tak např. ve svém textu v LN svévolně interpretuje Simona Wiesenthala, když u něj v souvislosti s výpadem proti nositeli Nobelovy ceny míru Eliemu Wieselovi hovoří o víře v „bratrství všech obětí“, nikoli ve vydělení Židů jakožto obětí par excellence, jejichž utrpení je s utrpením ostatních lidí nesrovnatelné“.

O nesrovnatelnosti utrpení – nadřazenosti toho židovského – ovšem ani Wiesel, a pokud je mi známo, ani jiný židovský historik či veřejný činitel nikdy nemluvil. Ano, historici i OSN spatřují v holocaustu genocidu zvláštního druhu (odtud 27. leden jako jedinečný den v mezinárodním měřítku); zločin, který se v propojení ideje, organizace, rozsahu a provedení hrůzně odlišuje od jiných genocid historie včetně těch, jichž se nacisté dopouštěli na dalších evropských národech (viz například *Úvahy o holocaustu* izraelského historika Jehudy Bauera). Dovožovat z trvání na takovém odbornou obcí přijatém vnímání ojedinělosti šoa židovské upřednostňování vlastní bolesti před bolestí jiných a obviňovat americké a izraelské Židy, že je vzpomínka na šoa nevede k univerzalistic-

na všeobjímající lidství. Bylo by zajímavé zvědět, zda by například letošní shromáždění k 70. výročí zločinu v Lidicích a heydrichiády s jejich mediálním ohlasem dostála tomuto vnučujícímu se Baršovu kritériu; zda snad i připomínka lidické tragédie nebyla pro něj pojata příliš nacionálně, česky sebestředně, přezíravě k jiným obětem, zda převážil obecně humanistický, všelidský rozměr piety.

Ke svému dřívějšímu vydělování nehodných Židů Barša ve svém textu v LN přidává i nejnovější aktualizaci. S odkazem na dnes široce přijatou připomínku šoa v západní Evropě hovoří o novém chápání židovství: „Ze zdroje opovržení se proměnilo na důvod ocenění – ze stigmatu, jež vykazovalo svého nositele do postavení párie, se stalo známkou příslušnosti k elitě“. Toto druhé židovství označuje Barša posměšně za „ochočené a módní“ a posunutím smyslu citátu Toma Segeva zpochybňuje jeho „historické poslání“: „předávat lidstvu etické hodnoty a konat tak, aby byl svět lepším místem pro život“.

Nepronásledovaní Židé jsou tedy hned elitou, netrpící židovstvo se zpronevřuje svému dějinnému určení a etice. Jasněji se Pavel Barša vyjádřit nemohl.

(Psáno pro *Roš chodeš a Lidové noviny*.)

VAETCHANAN (5M 3,23–7,11)

Sidra na tento týden začíná naléhavými Mojžíšovými slovy: „Prosím, nech mne přejít, ať spatřím tu dobrou zemi za Jardenem, onu dobrou horu a Levanon.“ (5M 3,25) Midraš dokonce zobrazuje Mojžíše, jak úpěnlivě prosí, aby tam mohl vstoupit jako hmyz, jen aby spatřil tu dobrou a svatou zemi, jež je naším dědictvím, a dotkl se jí. A Bible pokračuje: „Ale Hospodin se na mne hněval kvůli vám a nevslyšel mne, a Hospodin mi řekl: Dost, už o této věci znovu nezačíněj!“ (5M 3,26) Proč Mojžíš obviňuje Izraelity? Nezakázal mu Hospodin vstoupit do země proto, že místo aby mluvil ke skále, do ní udeřil? Domnívám se, že hlubší pochopení Mojžíšovy povahy nám umožní přesně porozumět, co myslel tím, když řekl, že za zákaz, aby vstoupil do Země zaslíbené, mohou Izraelité.

Už od samého počátku se Mojžíš zdráhal přijmout vedení. Své důvody vyjádřil jasně: „A Moše řekl Hospodinovi: Podívá se na mne, Pane, nebyl jsem výřečný muž včera ani přede včerejškem a nestal jsem se jím ani poté, co jsi se svým služebníkem začal mluvit, poněvadž já jsem člověk těžkých úst a těžkého jazyka!“ (2M 4,10) Oproti tomu, co si lidé obvykle myslí, neargumentoval tím, že koktá. Vždyť Hospodin mu také hned opáčil: „Kdo dal člověku ústa nebo kdo určuje, že je člověk němý či hluchý, vidoucí nebo slepý, copak to nejsem já, Hospodin? Teď jdi, a já budu s tebou a s tvými ústy a poučím tě, co máš mluvit!“ (2M 4,11–12) Ale Mojžíš zase zopakoval původní argument i poté, co mu Bůh slíbil, že jeho těžký jazyk vyléčí. Co měl vlastně Mojžíš na mysli?

Biblický text jasně říká: „Když to však Moše říkal synům Jisraele, pro malodušnost a těžkou službu Mošeho neposlouchali.“ (2M 6,9) To se obvykle vykládá tak, že lopota ztotočeným lidem znemožňuje, aby uvěřili, že jejich situace se kdy změní. Středověký komentátor Ralbag (Geršonides) ale tento verš vykládá radikálně jinak. Že totiž Mojžíš kvůli své netrpělivosti s lidmi a namáhavé duševní snaze, aby se intelektuálně a nábožensky zdokonalil, nikdy nemohl ostatní přesvědčit, aby následovali Hospodina.

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Koneckonců Mojžíš si s Hebrejci už zabil své. Poté, co zabil egyptského strážce, který tloukl hebrejského otroka, zjistil, že se Židé hádají a za jeho obětavý skutek mu nejsou nijak vděční: „A kdo tebe nad námi ustanovil knížetem a soudcem? Přikážeš mne snad také zabít, jako jsi včera zabil toho Micrijce?“ (2M 2,14) Mojžíš poté

Mark Podwal: *Planety*, 1997.

utekl od Egyptanů a ukryl se v midjánské poušti a tam se v osamění, které může zažít jen pastýř v pustině, přidal ke známému knězi Jitrovi. Raději si zvolil věčné „přátelství“ s Hospodinem než šarvátky s náladovými lidmi.

Takže když Mojžíš poukazoval na svou „těžkopádnou“ řeč, měl tím na mysli spíše svou povahu než řečovou vadu. Pochopil, že to, aby se ze zahořklých a malicherných otroků stal národ usilující o svatost, bude vyžadovat každodenní starosti, řešení nesčetných drobných a úmorných problémů. „Tohle není pro mě,“ jako by řekl Hospodinu. „Na tohle nemám trpělivost.“

Mojžíš poslouchá reptání Izraelitů, snáší jejich rebelie a revoluce, ale nakonec si uvědomí, že svůj národ k Bohu nedovedl, neukázal jim ty nejvyšší hodnoty. Nazve je rebely a ztratí schopnost s nimi mluvit, učít je, řídit je. Důsledkem toho už je nemůže přivést do Zaslíbené země.

Postscript

Vypráví se, že zakladatel chasidismu reb Jisrael Baal Šem Tov se při každé ranní šabatové bohoslužbě modlil navíc jednu amidu. A modlil se dlouho, téměř celou hodinu. Hladoví chasidé už se těšili na kiduš, a tak jejich gabaj přišel s úžasným nápadem: až se všichni domodlí, potichu se vytráří, půjdou domů, udělají kiduš a vrátí se dřív, než jejich rabín svou modlitbu dokončí.

Ale jednoho šabatu, právě když lidé ti choučce odcházeli, rabín třikrát postoupil vzad, což znamenalo, že i on se domodlil. Všichni běželi zpátky a divili se, jak je možné, že rebe odříkal modlitbu tak rychle. Baal Šem jim to vysvětlil: „Každý šabat, když se modlím další amidu, cítím, jak vystupuji po žebříku do duchovních výšin před nebeský trůn Hospodina. Ale příčky žebříku jsou duše mých chasidů; bez nich nemohu stoupat. Dnes ráno jsem po deseti minutách modlitby ucítil, jak se žebřík kácí k zemi. Neměl jsem na vybranou. Musel jsem se přestat modlit.“

ŠOFTIM (5M 16,18–21,9)

Může být žena zvolena do čela synagogy? Může působit jako soudkyně v záležitostech halachické dispute? Může pracovat v rámci synagogy jako členka skupiny duchovních, kteří odpovídají na halachické otázky, které vznášejí věřící? Tyto otázky vzbuzují rozpory a hlavní zdroj debaty o nich lze nalézt právě v sidře Šoftim.

Velký učenec a nábožensko-právní autorita Moše Maimonides (1135–1204) uzavírá svůj opus magnum textem *Zákony králů*, které zahrnují zákony vládnutí i vizi období univerzálního mesiášského vykoupení. Hned v první kapitole, v níž ustanovuje význam monarchie v protikladu k anarchii, praví: „Je nesprávné ustanovit do čela království ženu, tak to stojí v Bibli – ustanovíte sobě *melech* (krále) a nikoli *malka* (královnu).“ (Zákony králů 1,5–6)

Výslovné vyloučení královny cituje midraš, ale Maimonides dodává bod, který v midrašických pramenech nenalezneme a který je zřejmě jeho vlastním dodatkem:

„A podobně jakýkoli úřad v rámci Izraele musí být úřadem mužů, nikoli ženy.“ Dále pokračuje: „Neustanovujeme – pro úřad krále nebo velekněze – řezníka, holiče, lazebníka nebo koželuha, nikoli že by byli od přírody neschopní, ale spíše proto, že na jejich povolání se lidé dívají svrchu, a proto by národ zostuzoval jejich autoritu.“

Tuto poslední Maimonidovu větu cituje Talmud (B. T. Kidušin 82) a jako důvod vyloučení zmíněných povolání z úřadu krále či velekněze uvádí: „Svou práci dělají se ženami.“ Maimonides tedy mohl odvodit, že ani samotné ženy nelze ustanovovat do žádné závažné funkce, protože by je lidé nerespektovali. Z tohoto pohledu také lze pochopit Maimonidovy dodatky. Jestliže ženy nebyly váženými členkami společnosti, pak ženě nepatří ani úřad, který vyžaduje respekt, jako je vedení království, souzení, vedení synagogy nebo školy.

V Talmudu nicméně tosařisté (aškenázští učenci 11. až 13. století) našli pět případů, které by Maimonidovo učení vážně ohrozily: Nevládla snad Šlomcion HaMal-ka, sestra rava Šimona ben Šetacha, Izraeli v době druhého království (76–67 př. o. l.)? Není zaznamenána jediná námitka, kterou by tehdy učenci vznesli. Nebyla snad Debora soudkyně v Izraeli, neseděla pod stromem a nevydávala lidem nábožensko-právní rozhodnutí? Tosafisté uvádějí různé odpovědi, včetně té, že žena má všechna práva soudit. Alespoň v jednom případě se Mišna řídí názorem ženy, Burrij, manželky rava Meira, a nikoli opačným názorem jejího otce, rava Chaniny ben Teradjona.

Mišpatej Uziel (kniha responz, již sepsal první vrchní sefardský rabín v Izraeli) tvrdí, že tento názor by přijal i Maimonides. Prý jen vyřadil ženy z uvedených povolání, protože by je lidé nerespektovali. Ale pokud měla být zvolena žena, kterou by lidé uznávali jako královnu nebo soudkyni – určitě by svůj úřad měla zastávat. Z toho lze dovodit, že z halachického hlediska neexistuje překážka pro to, aby ženy působily v čele synagog. Ovšem vzhledem k tomu, že hlavní funkcí synagog jsou veřejné modlitby a veřejné čtení z Tóry – které ženy nemohou řídit tam, kde se modlí i muži –, se nedomnívám, že žena může působit v synagoze jako jediný představitel duchovních. Proto bych jí též nedal titul „rabi“. Koneckonců v menších obcích slouží rabíni často i jako kantoři a předčitatelé Tóry, což jsou funkce, které žena nemůže z halachického hlediska pro muže v synagoze vykonávat. Náležel by jí spíše titul mora raba, velká učitelka.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová. Biblické komentáře jsou převzaty z překladu rabína Efraima Sidona.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – srpen 2012

Staronová synagoga

3. 8.	pátek	TU BEAV – 15. AV večerní bohoslužba	20.00 hodin
4. 8.	sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf: Iz 41–26 mincha 20.10 hodin perek 3 konec šabatu	21.38 hodin 20.00 hodin
10. 8.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
11. 8.	sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf: Iz 49,14–51,3 mincha perek 4 konec šabatu	19.50 hodin 21.23 hodin 19.59 hodin
17. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.59 hodin
18. 8.	sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ ELUL REE 5M 11,26–16,17 hf: Iz 66,1–24 mincha perek 5 konec šabatu	19.40 hodin 21.08 hodin
19. 8.	neděle	2. den Roš chodeš elul začátek troubení na šofar	
24. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.45 hodin
25. 8.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf: Iz 51,12–52,12 mincha perek 6 konec šabatu	19.20 hodin 20.53 hodin 19.30 hodin
31. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
1. 9.	sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf: Iz 54,1–10 mincha perek 1–2 konec šabatu	19.00 hodin 20.36 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

Večerní bohoslužby se konají ve dnech 3. a 17. srpna od 20 hodin.

Páteční večerní bohoslužby, vyjma uvedených, se zde nekonají.

Bejt Simcha

(Maiselova 4, Praha 1)

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

VŠICHNI SE ZA NĚJ MODLILI

Vzpomínky lidí, které zachránil Raoul Wallenberg

Následující vzpomínky jsou vybrány z archivu svědectví umístěného na webové stránce Mezinárodní nadace Raoula Wal-

Wallenberg, Great Cumberland Place, Londýn.

lenberga. Jsou to příběhy lidí, kteří se většinou narodili v rozmezí let 1921–1931 v Budapešti, Debrecínu (někteří též ve slovenské části bývalého Československa), přečkali s Wallenbergovou pomocí šoa a poté, po krvavém sovětském potlačení maďarského povstání v roce 1956, odešli na Západ. Autentická svědectví snad nejlépe ukazují činnost švédského diplomata, jehož sté výročí narození si v těchto dnech připomínáme (více o R. Wallenbergovi na stranách 8 až 9).

János Beer

SCHÜTZLING PROTOKOLL

Raoul Wallenberg přijel do Budapešti v červenci 1944 a začal vydávat švédské ochranné pasy (*Schutzpässe*) Židům, kteří měli nějaké příbuzné ve Švédsku. Ochranný pas obsahoval slib, že jakmile válečné podmínky dovolí, jeho držitel vycestuje do Švédska. Do té doby mohli vlastníci pasu přebývat ve zvláštních chráněných domech pod záštitou švédského vyslanectví v Budapešti. Fungovalo to do října 1944,

kdy se k moci dostali členové Šípových křížů a dohody předchozí Horthyho vlády přestali dodržovat. Spoustu lidí s ochrannými pasy uvěznil, zavraždili nebo shromáždili s cílem je deportovat. Raoul Wallenberg vytvořil v rámci vyslanectví oddělení nazvané Schützling Protokoll, je-

hož účelem bylo zachraňovat držitele těchto pasů a dohlédnout na to, aby se dostali do chráněných domů. V tomto oddělení jsem na podzim 1944 začal pracovat.

První úkol jsem dostal 29. listopadu 1944. Měl jsem pomáhat Wallenbergovi na nákladovém nádraží ve čtvrti Józsefváros. Naháněli tam muže z židovských pracovních skupin do dobytčáků, aby je pak deportovali. Věděli jsme, že hodně těchto Židů má ochranné pasy. Wallenberg měl od německé ambasády povolení, aby vybíral držitele švédských pasů z vagonů. S Wallenbergem jsem v jeho autě jel já a Tom Veres, na nádraží už čekalo pár lidí z vyslanectví. Měli knihy s podrobnými záznamy o tom, kdo dostal ochranný pas, a před naším stolem se vytvořila fronta lidí, kteří buď měli pasy, nebo tvrdili, že je měli a že o ně přišli. Jejich osobní data jsme porovnávali se záznamy vyslanectví – pak mohli přejít pod Wallenbergovu ochranu.

Tom Veres fotografoval skrytou kamerou z auta a já jsem měl za úkol procházet vagony a mluvit s lidmi, aby bylo jisté, že všichni, kdo mají švédskou ochranu, vystoupili a šli před kontrolu, ve které byli i maďarští úředníci. Navečer bylo vybráno přes sto mužů, jejichž papíry komise přijala. Wallenberg zařídil, aby je policie doprovodila do jednoho ze švédských chráněných domů.

Když jsme se vrátili do auta, uvědomil si, že lidé, které zachránil, celý den nejedli. Místo, aby jel zpět na vyslanectví, požádal řidiče, aby vyrazili k chráněnému domu, aby měl jistotu, že ti muži dostanou najíst, že jim dají teplou polévku. Podotýkám, že ani Wallenberg celý den nejedl. Přinesli jsme si obložený chléb, ale Tom Veres si na něj omylem sedl. Wallenberg neměl v hlavě nic jiného než starost o zachráněné. Je to maličkost, ale vypovídá hodně o jeho lidskosti.

Vera Koppelová

LIDI SI NĚCO ŘEKLI

Nechápu, jak lidé věděli, co dělat, protože jste tam mohli jít jen v určenou dobu. Nebyly telefony, nebyla auta. Lidé si prostě něco řekli, a vy jste nikdy nevěděli, jestli to je pravda. Víím jen to, že jednoho dne

matka odešla a neřekla kam. Druhý den šla zas a až po válce jsem zjistila, že zasllechla, že na jedné ambasádě dávají osvědčení a s tím osvědčením se můžete odstěhovat do chráněného domu. Její přátelé ji odrazovali, říkali, že to je nebezpečné. Když lidi stáli ve frontě, chodili tam nacisti. Samozřejmě věděli, že všichni ti lidé jsou Židi, a když jste měl smůlu, spadli vás a odtáhli bůhvíkam.

Jednoho dne se máma vrátila a tvářila se vítězoslavně. Dostala ten certifikát. Tehdy jsme nevěděli, že to je schutzpass. Abych řekla pravdu, já ani matka jsme netušily, že ho vydal Raoul Wallenberg.

Pár dní nato jsme si sbalily věci a odstěhovaly se do krásné čtvrti u Dunaje. V domě už byla spousta lidí a my dostaly jeden roh v místnosti. Dodnes si pamatuju, jak ten roh vypadal. Nepamatuju si, jak jsme jedly ani co jsme jedly. Jediné, co vím, že tam byly vysoké schody, celé z mramoru.

Alespoň jednou denně, každý den, přišli nacisti a kontrolovali naše dokumenty. Ještě dneska je slyším, jak se blíží a každý

v místnosti byl čím dál tím vyděšenější; jen jedna rodina s několika dětmi se nebála, protože měla pravé doklady. Ale když přišli nacisti, odtáhli přesně tuhle rodinu, protože jejich papíry vypadaly jinak než ty naše. Už jsem o nich nikdy neslyšela.

Gabor Fischl BRATR BRATRANCE MÉHO OTCE

Otec měl kamaráda, který už nežije, pana Benedikta. Jednou jsem s ním jel autobusem a povídali jsme si. Říkal, že měl schutzpass, švédský pas, který se tenkrát sháněl hodně složitě. Švédskou ambasádu obléhaly tisíce lidí. A jeho napadlo něco, co mi úplně vyrazilo dech. Zašel do knihovny nebo na poštu, už přesně nevím, a našel si švédský telefonní seznam. A v něm našel někoho, kdo se jmenoval Benedikt. Na jeho adresu napsal telegram: „Jsem syn tohoto a toho Benedikta, který je bratr bratrance vašeho otce.“ A: „Jsem v pasti tady v Maďarsku a existuje něco jako švédský schutzpass. Pomohl byste mi ho pro mě a moji rodinu získat?“ O několik dní později zašel na švédskou ambasádu, řekl, že je Benedikt, a tam na něj už čekal pas s instrukcemi od pana Benedikta ze Stockholmu. Takže ho dostal a nemusel o něj bojovat ani čekat ve frontě.

Po válce těm lidem napsal, aby jim poděkoval. Oni mu odepsali: „Věděli jsme, že nejste náš příbuzný. Udělali jsme to pro vás a vaši rodinu.“

Tibor Gonda**TENHLE PAS JE V POŘÁDKU**

Členové Šípových křížů nás pár dní potom, co se dostali k moci, zavřeli do cihelny. Zůstali jsme tam den nebo dva, v hrozných podmínkách, pak ji začali pomalu vyprazdňovat a hnali lidi na západ, ale nikomu neřekli, kam vlastně jdou.

Oddělili muže od žen. Lidé s ochranou mohli zůstat, protože se s nimi mělo nakládat jinak. Takhle jsem se dozvěděl o Wallenbergovi.

Měl jsem schutzpass, ale osobně jsem ho neznal. Asi třetí den se v cihelně objevil Wallenberg. Byl zodpovědný za to, že zkontroluje každý ochranný pas a rozhodne, který je pravý a který padělaný.

Já jsem svůj pas dostal od sionistického podzemního hnutí. Měl jsem bratrance, který v něm byl hodně aktivní a získal ho pro nás. Vyráběli je 24 hodin denně. Byla to obrovská akce, pracovali v budově, která původně patřila švýcarské vládě, ve Skleněném domě. Tam je vyráběli v přízemí.

Tehdy bylo hodně složité rozlišovat mezi německými a maďarskými fašisty, protože vypadali a chovali se stejně. Když maďarský fašista zjistil, že tolik pasů je falešných, prohlásil, že je nemůže přijmout a že je musí zkontrolovat Wallenberg. Vlastně to bylo podobné jako s Mengelem v koncentračním táboře, když před ním stála fronta lidí a on zvedl nebo sklonil palec a rozhodoval o jejich osudu. Byla to dlouhatánská fronta s tisíci lidmi.

Stál tam Wallenberg a každý mu musel ukázat svůj schutzpass. Snažil se uznat co nejvíc pasů, ale kdyby uznal všechny, fašisti by nepřijali ani jeden. Stáli jsme tam (s mámou a sestrou) asi půl dne a pak jsme se ocitli před Wallenbergem a ukázali mu schutzpassy. Měl na každého jen chvíli,

protože musel zkontrolovat stovky a stovky lidí. Věděli jsme, že naše pasy nejsou v pořádku, ale když jsme se před něj dostali, podíval se na mámu, na sestru a na mě. Museli jsme vypadat strašlivě, po těch třech dnech v cihelně. Podíval se na pas a okamžitě musel poznat, že je padělaný, ale řekl: „Tenhle je v pořádku.“ Hned nás vyřadil z fronty

a přešli jsme na místo, kde byli lidé s pasy, které Wallenberg odsouhlasil, a tam se z nás znovu stali lidé. Zacházeli s námi jako s lidmi a posadili nás do autobusu a jeli jsme zpátky do města. Dostali jsme

pokoj v jednom z jeho ochranných domů. Neměli jsme s sebou vůbec nic.

Pro ty ostatní, a zůstala tam spousta kamarádů, začal takzvaný pochod smrti. Němci a Maďaři spěchali, protože se Rusové blížili, neměli vlaky či auta, a ti lidé museli jít pěšky a zacházeli s nimi strašlivě.

My jsme se díky Wallenbergovi dostali do relativně bezpečného světa. Nebylo to úplně bez problémů, protože jsme museli dodržovat velmi přísná nařízení o zákazu vycházení. Museli jsme nosit židovské hvězdy a ven chodit jen v době od tří do pěti odpoledne. A jako v celé Budapešti jsme měli málo jídla, protože se blížili Rusové. Na konci prosince Budapešť obklíčila ruská armáda.

Otto Bamberg**UKAŽTE TĚM STRÁŽÍM COKOLI, NIC NEPOZNAJÍ**

Když jsme se dozvěděli o Wallenbergovi a o tom, že by nám mohl pomoci, vyrazili jsme na Budu, už si nepamatuji jméno té ulice. Tam jsme s maminkou čekali celé dny ve frontě na schutzpassy, a když jsme je dostali, přestěhovali jsme se do chráněného domu. Bylo to dost dramatické: v bytě o třech pokojích, který měl tak sto metrů čtverečných, se tlačilo tak padesát lidí, možná víc. V koupelně nebo na záchodě, hrůza povídat.

Bohužel to netrvalo dlouho, protože od patnáctého října byly u moci Šípové kříže a ty naše pasy neuznávaly. Jejich lidí nás chtěli deportovat, a tak nás odvedli do cihelny, která byla asi 20–25 kilometrů od Budapešti, v Pilisvörösváru. Oddělili tam muže od žen a cpali je do vagonů.

Asi vteřinu před tím, než se vlak rozjel, se objevil Wallenberg a křičel do vagonů, že kdo má schutzpass, ať okamžitě vystoupí a neodjíždí s transportem. Máma už byla venku a on přiběhl znovu a křičel: „Ukažte těm strážím cokoli, nic nepoznají.“ Mluvil německy. „Neumějí číst. Ukažte jim nějaký dokument nebo papír, nezáleží na tom, jen vylezte!“

Když jsme odjeli z Maďarska na Západ, dozvěděli jsme se, co se s ním stalo, v Maďarsku to bylo přísně střežené tajemství. Venku jsme zjistili, že ho Rusové uvěznili a zacházejí s ním jako s německým špio-

nem. Mysleli si, že je německý špion, protože se snažil Židy dostat na svobodu i tím, že je vykupoval, a to bylo Rusům divné – pro ně to znamenalo, že je německý spojenec.

A vím taky, že v Rusku, v Sovětském svazu, se ho pokusili využít jako prostředníka pro obchodní styky. Nechtěl to udělat, a tak ho drželi ve vězení.

Marta Seborová**BYL TO MESIÁŠ**

Wallenberg měl kontakty. On věděl všechno. Byl to Mesiáš, opravdu, myslím si, že to byl Mesiáš.

Nosily jsme štítky se jmény a pracovaly jsme v dlouhé kanceláři. Ve vedlejší místnosti pracovalo dalších tři až pět žen. Celý den jsme psaly na stroji. Bylo to šiléné, ale byly jsme šťastné. Psaly jsme schutzpassy. Kolem domu stála fronta lidí. Pan Wallenberg ke mně přišel a řekl: „Marto, rychle, rychle.“ Mluvil německy. Lidé stáli kolem celého domu a nechtěla jsem, aby museli na své papíry tak dlouho čekat.

Měl spoustu práce. Chodil do všech domů. Bral s sebou schutzpassy na nádraží. Byly to prázdné pasy, beze jmen, rozdával je do vagonů. Nejedl. Nespál. Měl zbraň. Každý ho respektoval, kvůli jeho hlasu a proto, jak vypadal. Všichni ho milovali. Všichni se za něj modlili.

Robert Tabory**DÍVALI JSME SE NA DUNAJ**

V chráněném domě jsme žili v přízemí, tři lidi v jenom pokoji. V domě byla spousta lidí. Většinu jsme jich neznali, přicházeli z celé Budapešti a tam žily stovky tisíc Židů. Žili jsme tam do začátku ledna. Byla strašná zima. Přišli členové Šípových křížů a chtěli

nás hnát k Dunaji. Stáli jsme v řadách, dívali se na Dunaj a já nevěděl, že tentokrát nás sem ženou proto, aby nás zabili. Rodiče to museli vědět, protože se pamatuju, jak se na mě podívali a plakali. Pak se objevilo velké černé auto se švédskou vlajčkou a vystoupil z něj Wallenberg. Tehdy jsem netušil, kdo to je. Po válce jsem viděl v novinách jeho fotografie a poznal jsem ho. Začal se dohadovat s lidmi z Šípových křížů a hádali se asi půl hodiny. Myslím, že je podplatil, protože jsem viděl, jak si sahá do kapes, detaily si už nepamatuju. Ale v každém případě v jednu chvíli řekl veliteli Šípových křížů: „Otočte se.“ Táta stál vedle mě a oddychl si. Šli jsme do ghetta, ne zpátky do chráněného domu, takže jsme byli zachráněni. Wallenberg to nějak zařídil. Zůstali jsme v ghettu a později nás osvobodili. (pokračování na str. 18)

STOLETÝ WALLEMBERG

Jak zahynul švédský diplomat, se dodnes přesně neprokázalo

Na letošní léto spadají výročí, která se stala základem „Roku Raoula Wallenberga“, jak jej vyhlásila švédská vláda ve spolupráci s vládami USA, Izraele a Maďarska. Švédský diplomat, který zachránil desetitisíce maďarských Židů a jenž za dosud nevyjasněných okolností zahynul v Sovětském svazu, se narodil právě před sto lety, 4. srpna 1912. Jako datum jeho smrti je označován 17. červenec 1947: před šedesáti pěti lety podle sovětských úřadů zahynul v moskevském vězení Lubjanka na „selhání srdce“. Ačkoli se Wallenberg stal světově známou osobností, obdržel titul Spravedlivý mezi národy, čestné občanství USA a Izraele a nyní v červenci i nejvyšší civilní vyznamenání USA – Zlatou medaili Kongresu, přesné informace o jeho osudu končí v lednu 1945. A zdá se, že na tom nezmění nic ani letošní výročí.

NAPOSLEDY

Naposledy byl Raoul Wallenberg spatřen, když 17. ledna 1945, poté, co jednotky Rudé armády vstoupily do Budapešti, odjel se svým řidičem Vilmem Langfelderem a jedním sovětským důstojníkem do sídla ruského velení v Debrecínu. Wallenberg, který patřil k významné rodině bankéřů a průmyslníků, vystudoval architekturu na Michiganské univerzitě v USA, se ocitl na švédské ambasádě v Budapešti v červenci 1944 díky iniciativě vlády USA. Po uveřejnění Wetzlerovy a Vrbovy zprávy o Osvětimi, která upozornila mj. na plán nacistů vyvraždit statisícovou maďarskou židovskou komunitu, se úřad prezidenta Roosevelta obrátil na americký Výbor pro válečné uprchlíky s žádostí, aby situaci maďarských Židů pomohl řešit. Výsledkem bylo, že Wallenberg, který se díky aktivitám svého židovského obchodního partnera Lauera do Budapešti již několikrát podíval a naučil se maďarsky, byl vybrán pro zvláštní úkol. Jako pracovník švédské ambasády v Budapešti se měl pokusit zachránit co nejvíce Židů před deportacemi. Do ledna 1945 vydal nejméně dvacet tisíc švédských pasů, v chráněných domech poskytl útočiště třinácti tisícům ohrožených. Některé prameny uvádějí až sto tisíc zachráněných lidí. Proslavil se tím, jak dokázal zachránit Židy třeba v poslední chvíli, když je vytáhl z dobytčáků, s jakými ohledy a obětavostí jednal. Přeživší oceňují i jeho osobní charisma: „Jako by se zjevil anděl,“ charakterizovala ho jedna žena. Vydával na vlastní riziko švédské pracovní doklady, spoustu z nich

nechal padělat. Osud Židů byl i tématem jeho plánované debrecínské schůzky s maršálem Malinovským: Na rozdíl od ostatních členů švédské mise se po vstupu Rudé armády do Budapešti neukryl, ale naopak, sám kontaktoval sovětské vojenské vedení. Chtěl s ním projednat způsob, jakým by Sověti chránili Židy, které dosud chránil on sám.

PROČ?

Proč přesně Rusové Wallenberga zatkli, jaké s ním měli úmysly a za jakých okolností zemřel, dodnes není jasné. Dlouhá léta to

Raoul Wallenberg. Foto archiv.

tiž tvrdili, že s Wallenbergovým osudem nemají nic společného, že zahynul v Budapešti na konci války. Švédská vláda se s takovou odpovědí nespokojila, naopak pojala podezření, že Rusové diplomata ukryli a drží ho někde v gulagu pod falešnou identitou. Znovu a znovu žádala o jeho vydání. V únoru 1957, po 20. sjezdu KSSS, vydala sovětská vláda prohlášení s oficiální verzí: R. Wallenberg zahynul v červenci 1947 v moskevské Lubjance na „selhání srdce“. O důvodech zatčení se Švédové mnoho nedozvěděli, za příčinu byla obecně označena „zločinecká činnost Abakumova“ (válečného šéfa sovětské kontrašpionáže, později šéfa státní bezpečnosti, proslulého svou krutostí), takže Wallenbergova smrt jako by byla pouze jedním z mnoha „přehmatů“ stalinistické éry. Právě tato vágnost (spolu s výpověďmi lidí, kteří tvrdili, že diplomata viděli v jednom ze sovětských vězení ještě

v padesátých letech) utvrdila Wallenbergovy blízké i švédské úřady v domněnce, že žije, že ho Rusové kdesi ukrývají pod falešnou identitou. Ještě v říjnu 1989, v době perestrojky a částečného zpřístupnění archivů KGB, když sovětské úřady předaly rodině diplomatovy osobní věci, modrý švédský pas s královskou korunkou, nějaké peníze a zápisníky, prohlásila Wallenbergova nevlastní sestra Nina: „Tyhle věci nedokazují, že Raoul zemřel.“ Tehdy by mu bylo sedmasedmdesát. Mluvíci sovětského ministerstva zahraniční nicméně nazval Wallenbergovo zatčení a smrt ve vězení „tragickým omylem, který není možné napravit“.

DVĚ SKUPINY, DVA ZÁVĚRY

Roku 1991, poté co v Moskvě selhal puč usilující o nastolení starých pořádků, se otevřely další, dosud nedostupné archivy KGB. Byla též ustavena sovětská a švédská pracovní skupina historiků a archivářů, jejichž úkolem bylo zjistit, co se s Wallenbergem dělo. Do práce se navíc pustili tři nezávislí badatelé. Tenkrát ještě žili lidé, kteří Wallenberga vyslyšeli – členové komisi je vyhledali a s těmi, kteří svolili, promluvili. Zpráva, jež shrnuje výsledky desetiletého bádání pracovních skupin, byla zveřejněna v lednu 2001.

Podle závěrů členů ruské skupiny stál za Wallenbergovou smrtí skutečně Viktor S. Abakumov, který byl po Stalinově smrti zatčen a roku 1954 popraven. V archivu byl nalezen návrh prohlášení z dubna 1956 (uveřejněného pak v únoru 1957), které podepsal Ivan A. Serov, tehdejší šéf KGB, a Vjačeslav Molotov, ministr zahraničních věcí. Podle ní byl Wallenberg zatčen a na Abakumovův rozkaz poslán do Moskvy a obviněn ze špionáže. Nezemřel však prý na selhání srdce, ale dle vedoucího ruské skupiny Vjačeslava Tuchnina byl ve vězení zastřelen.

Ve zprávě pracovní skupiny se píše, že Abakumov jistě nejednal na vlastní pěst a dva a půl roku čekal na přesný rozkaz od Stalina, co má s Wallenbergem dělat. Ten mohl mít se švédským diplomatem zvláštní úmysly – snad jeho prostřednictvím chtěl vydírat švédskou vládu (která po válce odmítla vyhostit sovětské občany žijící ve Švédsku), snad ho vyměnit v rámci „kompenzace“. Diplomátův osud byl zcela určitě záležitostí jen několika zasvěcených: Abakumova, Stalina a Molotova.

Proč Sověti po válce Švédům nepřiznali, že Wallenberga zatkli a drží ho ve vězení? Snad právě proto, že Stalin nedokázal určit, jak s vězněm naložit, možná na Wallenberga prostě „neměl čas“. Nebo Rusové nedostali od Švédů správnou odpověď na nabídku výměny? Nebo už Rusové nedokázali říci, pardon, drželi jsme Wallenber-

ga tak dlouho ve vězení omylem, tady ho máte. Dalo se očekávat, že diplomat by po propuštění Sověty obvinil, že ho zatkli a drželi ve vězení úmyslně, že se nejednalo o omyl. Podle záznamů tří výslechů to nebyl typ, který by byl ochotný ke spolupráci: odmítal odpovídat a neustále odkazoval na své diplomatické postavení.

ŠPIONÁŽ A VÝMĚNA

Švédská pracovní skupina našla důkazy, že Wallenberg byl v hledáčku sovětských vojenských úřadů mnohem dříve, než je sám kontaktoval, a že jeho zatčení bylo plánováno, stejně jako zatčení dvou švýcarských diplomatů Maxe Meiera a Haralda Fellerera (byli posláni do Moskvy před ním). Tatáž komise prověřila archivní materiál, týkající se možnosti, že Wallenberg pracoval pro americkou výzvědnou službu. Iver Olsen, který šéfoval švédské pobočce amerického Výboru pro válečné uprchlíky a současně pro Úřad strategických služeb (OSS) skutečně pracoval, to ovšem důrazně popřel. Možnost prověřili i pracovníci CIA a došli k témuž negativnímu výsledku: Wallenberg se staral výhradně o humanitární záležitosti a o Olsenově práci ani nevěděl. Rusové nicméně ze špiónáže pro Ameriku Wallenberga podezírali. A ještě: na základě záznamu výslechů je zřejmé, že ho Sověti (stejně jako dva švýcarské diplomaty) navíc podezírali ze spolupráce s nacisty, neboť jim připadalo „nemožné“, aby riskoval život „jen“ proto, aby chránil maďarské Židy. Sověti byli přesvědčeni, že humanitární práce je jen zástěrkou pro špiónáž – a paradoxně jak pro USA, tak pro Německo.

I švédská pracovní skupina nicméně uznává, že obvinění ze špiónáže nemuselo být hlavním motivem pro zatčení, na toto téma Wallenberg byl vyslýchán (alespoň podle nalezených záznamů) jen málo. Příklání se tedy spíše k názoru, že měl být vyměněn „stejně jako Švýcaři“. Feller a Meier byli totiž po řadě jednání vyměněni za několik sovětských občanů, které za války zadržely bernské úřady. K výměně svých občanů za zadržené Sověty přistoupily i vlády Itálie a Dánska.

Na konci války a poté byla prioritou sovětské zahraniční politiky snaha repatriovat sovětské občany ze Švédska: jednalo se mj. o dezertéry z ruských lodí a dalších vojenských jednotek, hlavně z Pobaltí. Švédsko je odmítalo vydat a po válce odolávalo nátlaku Moskvy, vedenému diplomaticky nepřímým způsobem. „Švédská strana si vybrala taktiku, že nerozumí,“ píše se ve švédské zprávě. Je možné, že právě rozhodnutí nevydávat ruské občany na jistou smrt, dláždilo cestu k smrti Wallenberga. Nicméně tato taktika „nechápatosti“ či pasivity v jednání

se Sověty je dodnes švédské vládě vyčítána. Kritizována je hlavně role tehdejšího švédského velvyslance v Moskvě Staffana Söderbloma. V dubnu 1945 odmítl pomoc, kterou mu při jednání se Sověty nabídl americký velvyslanec Averell Harriman, americkou nabídkou spolupráce ani nenahlásil svému ministerstvu; naopak poslal depeši: „Obávám se, že ať bychom se jakkoli snažili, Rusové nemohou to, co se stalo, nijak vysvětlit. ... Je možné, že Raoul Wallenberg zahynul při nějaké automobilové nehodě nebo byl zavražděn... V podstatě beze stopy zmizel.“ Svůj osobní názor, že Wallenberg již zahynul, pak roku 1945 v diplomatických jednáních s ruskými představiteli několikrát zopakoval. Sdílel ho i při jednání se samotným Stalinem v červnu 1946. Dle údajů zprávy příležitost důsledně usilovat o Wallenbergovo vydání tehdejší švédská reprezentace propásla, jako by jí na srdci více ležely dobré vztahy se Sověty než diplomatův osud. Když se v listopadu 1946 na půdě OSN setkali sovětský a švédský ministr zahraničí Molotov a Undén, poblahopřáli si k uzavření obchodní smlouvy. O Wallenbergovi nepadlo ani slovo. O samostatné jednání s Moskvou se však nepokusili ani Američané (ačkoli byl diplomat do Budapešti poslán na jejich popud); o Wallenbergovi se v USA nepsalo ani nemluvalo.

NEJISTOTA

V květnu 1947 napsal prokurátor Andrej Vyšinskij ministru Molotovovi, aby se zeptal Abakumova, jak sprovodit ze světa Wallenbergův případ. (Právě termín „sprovodit ze světa“ či „zlikvidovat“ interpretovali odborníci různě. Měl tím Vyšinskij na mysli odstranit případ Wallenberg, nebo samotného Wallenberga?) Abakumov Molotovovi odepsal právě 17. července – odpověď, ač její existenci zaregistrovaly sekretariáty, z archivů zmizela. Oficiální verze Moskvy se pak od roku 1957 nikdy neodchýlila od tvrzení, že Wallenberg zemřel v Lubjance, ruská pracovní skupina toto tvrzení potvrdila.

Švédská zpráva se naopak opírá o to, že průkazné materiály o diplomatově smrti chybějí: standardní záznam z krematoria, údaje o tom, co se stalo s jeho věcmi. Verzi, že nebyl zabit, ale držen v izolaci, podporují výpovědi německých vězňů, kteří byli zavřeni ve vězení Vladimir, 160 km severovýchodně od Moskvy. Vypověděli, že Wallenberg ve vězení viděli ještě na počátku 50. let. Totéž tvrdila i ošetřovatelka z vězeňské nemocnice: podle ní žil v půli 50. let na uzavřené cele. Když jí ukázali spoustu fotografií a mezi nimi jednu (dosud nikdy nezveřejněnou) Wallenbergovu, bez váhání ukázala na ni.

TRAUMA WALLENBERG

Ačkoli zprávy pracovních skupin obsahují řadu údajů a desítky výpovědí bývalých členů KGB, ze strany sovětských úřadů nebylo možné mluvit o skutečně otevřeném a vstřícném přístupu. Badatelům nebyl umožněn přístup k veškerým požadovaným informacím (týkajícím se hlavně předpokládaného Wallenbergova pobytu ve vězení Vladimir, k záznamům z výslechů Wallenbergova řidiče, který zahynul ve vězení v březnu 1948, k údajům o lékaři, který informoval o Wallenbergově smrti na infarkt atd.). Roku 2005 proto skupina švédských badatelů sepsala memorandum o třinácti bodech pro Vladimira Putina, v nichž požaduje volný přístup ke všem archivům spojeným s osudem Raoula Wallenberga. Na splnění svých požadavků čeká dodnes.

Pozoruhodný je i fakt, že ačkoli ruská a švédská skupina spolupracovaly, došly k odlišným závěrům: ruská zpráva potvrzuje, že Wallenberg skutečně zemřel 17. července 1947, Švédové dovozují, že ani jeden dokument neumožňuje stoprocentně prohlásit, co se s Wallenbergem stalo. To, že skupina nedošla k jednoznačnému výsledku, posílilo wallenbergovské trauma, jež pociťuje švédská vláda. Roku 2001, při zveřejnění zprávy, nešetřil tehdejší švédský premiér Göran Persson kritikou politiky, již švédské úřady po Wallenbergově zatčení vůči Sovětům vedly: „Nyní je jasné, že energičtější a účelnější akce ze strany Švédska ve 40. letech mohly vést k úspěšnějšímu výsledku.“

Letošní výročí se zatím odehrává na diplomatické, odborné a kulturní úrovni. Wallenbergův osud připomínají v Evropě, v USA a Izraeli (a významněji také v Argentíně) výstavy, pamětní shromáždění, divadelní představení, přednášky; švédská a maďarská pošta vydaly speciální známky. V květnu se v Moskvě konala mezinárodní konference odborníků a diplomatů o Wallenbergově osudu nazvaná „Raoul Wallenberg – humanista 20. století“. Příznačné je, že na úvod konference vystoupil reprezentant Mezinárodní nadace R. Wallenberga pastor Werner, oslovil přítomné ruské činitele a v proslovu naznačil, že by bylo užitečné, aby místo pořádání konferencí raději zpřístupnili dokumenty, které by Wallenbergův nucený pobyt v Sovětské svazu konečně zcela vysvětlily. Současně prohlásil, že nadace vypisuje odměnu sto tisíc eur každému, kdo dokáže nalézt nové seriózní informace.

ALICE MARXOVÁ

(Více informací a dokumentů k tématu na stránce www.raoulwallenberg.net.)

GERTRUDA A JEJÍ PŘÁTELE

Sbírka sourozenců Steinových v New Yorku

V Metropolitaním muzeu v New Yorku nedávno skončila neobyčejně úspěšná výstava *Steinovi sbírají: Matisse, Picasso a pařížská avantgarda*, která měla premiéru v Muzeu moderního umění v San Francisku a v Grand Palais v Paříži. Výstava představila více než 200 obrazů a dalších dokumentů z pařížské sbírky Gertrudy a Lea Steinových, legendárních mecenášů a sběratelů avantgardního umění z počátku 20. století, a ukázala jejich význam v době zrodu moderního umění, zejména tzv. „heroického období kubismu“ (Max Jacob). Součástí sbírky

Pablo Picasso: *Gertruda Steinová*, 1905–6.

a výstavy byla nejen mistrovská díla Matissova a Picassova, ale také obrazy Paula Cézanna, Pierra Bonnarda, Maurice Denise, Juana Grise, Marie Laurencinové, Jacquesa Lipchitze, Henriho Manguina, Elieho Nadelmana, Francise Picabii a dalších.

Z BALTIMORU A SAN FRANCISKA DO PAŘÍŽE

Sourozenci Steinovi patřili k vyšší střední třídě, jejich otec Daniel Stein spolu se svými bratry (původem z Německa) založili v Pittsburgu pobočku rodinné obchodní a konfekční firmy. Daniel Stein (1832–1891) a Amelia, rozená Keyserová (1842–1888), měli pět dětí (dvě zemřely v dětství), které se všechny narodily v Pensylvánii: Michael (1865–1938), Simon (1868 až 1913), Bertha (1870–1924), Leo (1872 až 1947) a Gertruda (1874–1946). Poté co byla pittsburská pobočka firmy uzavřena, strávila celá rodina několik dalších let ve Vídni a Paříži. Budoucí slavní sběratelé studovali na Harvardu: Leo práva a zoologii, Gertruda filosofii a medicínu, studia však formálně nedovršili. Na podzim 1900 se Leo odstěhoval do Fiesole u Florencie, kde poznal významné americké sběratele E. Fabbriho a Ch. Loesera, kteří už pět let kupovali díla Paula Cézanna u Ambroise Vollarda v Paříži. Seznámil se také s Bernardem Berensonem (1865–1959), nejvýznamnějším znalcem italského renesančního umění a také prvním propagátorem

díla Paula Cézanna. Leo se chtěl stát malířem, od roku 1903 pobýval převážně v Paříži, kde si pronajal ateliér v rue de Fleurus 27, nedaleko Musée du Luxembourg, kde

byla vystavena jediná veřejná kolekce impresionistů. Gertruda přijela do Paříže koncem roku 1903, bydleli společně, Leo maloval a Gertruda se věnovala psaní. Také bratr Michael odjel v lednu 1904 s rodinou do Paříže, kde si pronajal byt v rue Madame 58 a nadšeně se vrhli do pařížského uměleckého života. Původně chtěli pobýt v Evropě několik měsíců, nakonec zůstali třicet let.

PRVNÍ NÁKUPY UMĚNÍ

Hlavním iniciátorem nákupů umění byl Leo Stein. On a Gertruda získali nečekaně každý 8000 franků, dali je dohromady a rozhodli se věnovat nákupu nového umění. Společně navštívili Vollardovu galerii a koupili malé obrázky od Cézanna, Gauguina a Renoira. Druhý podzimní salon 1904 byl věnován retrospektivě pěti tehdy nejvýznamnějších umělců (Cézanne, Puvise de Chavannes, Redon, Renoir a Toulouse-Lautrec). Výstava Lea hluboce zasáhla. Měl v úmyslu vytvořit sbírku z děl Bonnarda, Degase, Van Gogha, Maneta a Vuillarda. Brzy však zjistil, že jejich obrazy jsou příliš drahé, a začal sbírat lacinější díla tehdy ještě málo známých umělců. V roce 1905

uviděl první Picassovy kresby a koupil dva jeho větší obrazy, protože jej od počátku považoval za mimořádného génia. Na podzimním salonu téhož roku v Petit Palais

Leo a Gertruda získali Bonnardův akt a Matissovu *Ženu s kloboukem*, obraz, který tehdy vyvolal velký skandál a udělal z Matisse vůdce fauvistické skupiny. Brzy utratili všechny své peníze a byli odkázáni na příjmy z renty, kterou jim zprostředkoval nejstarší bratr Michael.

Podle Leova vzoru také Sara a Michael začali sbírat obrazy od Cézanna, Gauguina, Manguina, Picassa a Vallottona. Koncem roku 1905 jim Leo představil Matisse, s nímž a jeho rodinou se velmi spřátelili. Na druhé Matissově výstavě na jaře 1906 koupili řadu jeho děl, během tří následujících let stěny jejich bytu v rue Madame 58 byly Matissovými barevnými plátny přeplněny. Jarní salon nezávislých 1906 byl pro Steinovy významný, neboť tu vystavoval dva obrazy také Leo. Matissův obraz *Rádost ze života* (dnes Barnes Foundation, Filadelfie) vzbudil tehdy nový skandál. Leo jej chtěl koupit, ale týden poté, co byl salon otevřen, 18. dubna 1906 zasáhlo San Francisco ničující zemětřesení a následný požár. Sara a Michael odjeli načas zpátky do Kalifornie a Leo informoval Matisse, že nebude moci obraz koupit. Protože umělec nemohl rozměrné plátno umístit doma, bylo instalováno v ateliéru v rue de Fleurus a zapláceno až v následujícím roce.

PŘÁTELSTVÍ S UMĚLCI

Na rozdíl od jiných sběratelů si Steinovi vytvořili se svými umělci úzké přátelské vztahy. Často se navštěvovali, chodili s Matissem jezdit na koních a plavat, zařídili hodiny francouzštiny pro své přátele u Picassovy družky Fernande Olivierové a mnoho jiných věcí. Leo často ve stejný den obědval s Matissem a večerel s Picasssem. Oba umělci posílali Steinovým kresby a vzkazy, které byly na newyorské výstavě také zastoupeny. Steinovi se v Paříži s radostí vzdali zvyků americké vyšší střední třídy a osvojili si bohémský způsob života. Leo se stal vegetariánem a zbavil se svého plnovousu, Gertruda ráda navštěvovala Picassa v Bateau-Lavoir, proslulá zchátralá prádelna s ateliéry umělců na Montmartru.

Pablo Picasso: *Chlapec vede koně*, 1905–6.

Pro Matisse a zvláště pro Picassa, který tehdy nikde nevystavoval, byli sourozenci Steinovi jistým zdrojem trvalých příjmů, který jim pomohl překonat nedostatek na

Henri Matisse: Žena v klobouku, 1905.

počátku jejich umělecké dráhy. Picassův portrét Gertrudy Steinové, namalovaný v zimě 1905–06, je snad nejvýznamnějším malířovým dílem předkubistického období. Podle Fernandy Olivierové byl Picasso Gertrudou tak fascinován, že jí hned na první schůzce navrhl portrétování. Ačkoli normálně pracoval rychle, k dokončení tohoto obrazu potřeboval prý 80 či více sezení. Obraz se nikomu nelíbil, vyjma malíře a jeho modelu. „Každý říká, že tak nevypadá, ale na tom nezáleží, bude tak vypadat,“ řekl Picasso. Gertruda si s Picassem od prvního setkání rozuměla lépe než kdokoli jiný, oba měli velké ambice a oba chtěli odhalit tajemství nového umění. Portrét Gertrudy Steinové její dědici přenechali po její smrti v roce 1946 Metropolitnímu muzeu v New Yorku – byl to první Picasso ve sbírce této instituce. Gertruda a Leo Picassa podporo-

Pablo Picasso: Zátíší s lahví rumu, 1914.

vali významně svými nákupy, navíc přesvědčili Vollarda, Alfreda Stieglitze a další známé, aby mu věnovali pozornost. Mnoho umělců a spisovatelů se poprvé s Picassovým dílem setkala právě u Steinových.

SOBOTNÍ SALONY

Steinovi byli velmi společenská a umožnili poznání pařížské avantgardy stovkám svých přátel, kteří by se jinak v nejnovějším uměleckém dění nejspíše nic nedozvěděli. V té době Picasso odmítal vystavovat své práce, Matissova díla byla na podzimních a jarních salonech mezi tisíci vystavenými obrazy obtížně rozpoznat, žádný z jejich obrazů nebyl dosud vystaven ani v Musée du Luxembourg, nemluvě o Louvru. Jak sbírka Steinových rostla, byli zahlaceni žádostmi o návštěvy. Gertruda, která užívala ateliér na psaní, nesnášela častá vyrušení. Proto začali pořádat sobotní salony – v ten večer byl jejich ateliér otevřen návštěvám, ať už je pozval kdokoli. Umělci, spisovatelé, hudebníci a sběratelé z Maďarska, Německa, východní Evropy, Ameriky či Ruska přicházeli diskutovat o posledních uměleckých výbojích, se svíčkami a sirkami (v ateliéru nebyla zavedena elektřina) v rukou si prohlíželi rozvěšené obrazy, skicovali si díla, která viděli, a mluvili o nich. „Chvilími bylo slyšet vysoký španělský ržavý smích Picassův a veselý výbuch kontraltu Gertrudy Steinové a lidé pořád přicházeli a odcházeli,“ vzpomínala později Gertruda. Steinovi byli zvláště hrdí na konverzi odmítačů – návštěvníků, kteří „se přišli posmívat a zůstali se modlit“. Během prvního desetiletí 20. století udělali Leo a Gertruda pro podporu avantgardního malířství více než kterýkoli jiný sběratel nebo instituce. Ve 20. letech se Gertrudin ateliér stal centrem uměleckého života a poutním místem začínajících amerických spisovatelů, jako byli F. Scott Fitzgerald, Sherwood Anderson či Ernest Hemingway, které překřítla na „ztracenou generaci“.

GERTRUDA A ALICE

V roce 1913 si Leo a Gertruda rozdělili svoji sbírku, Gertruda si ponechala Picassovy obrazy, Leo si vzal 16 Renoirových obrazů a odstěhoval se; v roce 1921 se oženil a trávil život střídavě v Itálii, Francii a Spojených státech, stále maloval, psal a přednášel o novém malířství a jeho estetice.

V rue de Fleurus 27 zůstala bydlet Gertruda a její přítelkyně Alice Toklasová. Pro-

vedly rekonstrukci ateliéru, instalovaly elektřinu, krb a nový vstup s chodbou, která ateliér spojovala s bytem. Gertruda odstranila rámy z většiny obrazů, aby dosáhla jejich lepšího uspořádání na zdech. Ze všech Steinových se ona jediná snažila udržet základ své sbírky, která stoupla neobyčejně v ceně; jen když potřebovala peníze na vydání svých knih, některé obrazy prodávala.

Soustředila se na psaní a hledala nakladatele pro své experimentální texty. „Bylo by daleko příjemnější, kdybyste se více zajímal o mé dílo než o moji osobnost,“ řekla editorovi *Vanity Fair*. Její přátelé souhlasili, že v knihách jako *Křehké knoflíky* (1914, česky 2002) a *The Making of Americans* (1925) Gertruda „dělala to samé v literatuře jako Matisse a Picasso v umění“. Text je pro ni útvar budovaný z materiálu řeči, jako jsou obrazy Cézannovy, Matissovy nebo Picassovy budovány z materiálů vizuálních. Jediná její próza, která byla napsána

Henri Matisse: Kadeřnice, 1907.

tradičním jazykem, *Vlastní životopis Alice B. Toklasové* (1933, česky 1968), přináší fascinující vzpomínky na její první roky v Paříži, věnované životu v rue de Fleurus a jejím přátelům malířům a spisovatelům; kniha jí přinesla mezinárodní slávu, následovalo přednáškové turné po Spojených státech.

V roce 1938 se Gertruda a Alice přestěhovaly do bytu blíže Seině. V červenci 1940, když

Německo napadlo Francii a obsadilo Paříž, ignorovala autorka výzvy americké ambasády k evakuaci. Její rodina i sbírka se po vypuknutí války a okupaci Francie rozptýlily, mnohé obrazy byly odvezeny do Spojených států. Gertruda a Alice se uchýlily do jejich domu na jihu Francie v Biligninu, kde zůstaly v bezpečí a izolaci, kterou popsala ve dvou knihách *Wars I Have Seen* (1945) a *Brewsie and Willie* (1946). Po osvobození se Gertruda vrátila do Paříže a pokračovala ve sponzorování „nového psaní“ a nadějných autorů až do své smrti v roce 1946. Je pohřbena na hřbitově Père Lachaise v Paříži, kde jsou pochovány velké osobnosti francouzské kultury. Její věrná přítelkyně Alice Toklasová ji přežila o dvacet smutných let.

ARNO PAŘÍK

NA JIH DO SEVERNÍ ITÁLIE

Johann Wolfgang Goethe a Franz Kafka na Lago di Garda

Není to tak dávno, ale na druhou stranu to bude za šest let už celé století, kdy největší jezero Itálie Garda, přesněji řečeno jeho malá severní část, přestalo patřit k Rakousko-Uhersku a stalo se součástí Italské republiky. Itálie to ale byla vždycky, a nikdo o tom vlastně nikdy nepochyboval. Jenom hranice států a říší se pohybovaly, státy vznikaly a zanikaly, zanikaly i říše a republiky, včetně té nejvznešenější, benátské Serenissimy, ale země zůstávaly. Když na podzim roku 1786 podnikl Johann Wolfgang Goethe svou „italskou cestu“, kterou dočasně dezertoval z úředních i společenských stereotypů a jež nakonec trvala téměř dva roky (a napsal o ní stejnojmennou knihu), zapsal si před Tridentem:

Vinná réva, kukuřice, moruše, jabloně, hrušně, kdoule a ořešáky. Přes zdi se košatí černý bez. Mohutné porosty břečtanu šplhají po skalách vzhůru a zakrývají

je; v skulině se mihne ještěrka, i jiná hbitá stvoření připomínají ty nejmilejší malované obrázky. Ženy s copy obtočenými kolem hlavy, muži v lehkých kazajkách s odhalenou hrudí, jak pohánějí domů z jarmarku statné volky, oslíčci s nákladem na hřbetě, to vše vytváří živý obrázek v pohybu jako od Heinricha Roose. A když pak nastane večer a v mírném vánku odpočívá kolem vrcholů několik obláček, spíš stojí na nebi než táhnou, a když hned po západu slunce spustí hlučný koncert cvrčků, tu se člověk přece jen cítí ve světě zase jako doma a ne jako na záskok nebo ve vyhnanství. Libuji si, jako bych se tu narodil a vyrostl a jako bych se právě vracel z nějaké cesty do Grónska, z lovu velryb. Vítám i rodný prach, který občas víří kolem mého vozu a o němž jsem tak dlouho nic nevěděl. Rámus zvonečků a rolniček těch lučních kobylek mi je velmi milý, je pronikavý a vůbec ne nepříjemný. Znít to vesele, když se rozpustili chlapci pustí do souťže s celým šikem takových hudebníků; člověk má dojem, že se opravdu navzájem předstihují! Večer je stejně příjemně jako přes den.

Pokud by ten, kdo bydlí na jihu a pochází z jihu, viděl mé nadšení nad vším tím, pak by mě považoval za velkého dítěte. Ach, vše, co zde vyjadřuji, jsem tušil už dávno, celý ten čas, co jsem trpěl pod nevlídným nebem, a nyní s potěšením prožívám jako výjimku tuto radost, již bychom vlastně měli nepřetržitě pociťovat jako věčnou zákonitost přírody.

Bylo mu jasné, kde je, a žádné politické ani dynastické zájmy ani úřední povinnos-

Lago di Garda, u San Vigilia. Foto Jiří Daniček.

ti na tom nemohly nic změnit: Byl v Itálii a právě prožil něco, co trvale poznamená jeho život i jeho samotného. Po Goethovi i před ním prošlo touto neviditelnou, ale setrvalou stěnou, která odděluje Středomoří od střední Evropy mnoho lidí, ale málokdo to dokázal zaznamenat tak věrně a důvěrně jako on. Snad proto že, jak si povšiml jiný vnímavý návštěvník těchto míst a pozorový čtenář *Italské cesty* Franz Kafka, *Goethova pozorování z cest jsou jiná než ta dnešní, protože je píše za jízdy v dostavníku, a jak se pomalu mění krajina, rozvíjejí se jednodušeji a může je mnohem snadněji sledovat i ten, kdo ty končiny nezná. Dostavuje se klidně, jakési krajinné myšlení.*

Kafka měl na mysli rozdíl mezi cestováním v dostavníku a ve vlaku, a ačkoli ze své první cesty k Lago di Garda v roce 1909 vytěžil mimo jiné i reportáž (první a poslední, kterou kdy napsal) *Aeroplány v Brescii*, popisující leteckou přehlídku za účasti slavných aviatiků a zástupů nadšených diváků, sotva si asi dokázal představit, jak radikální změnu do pozorování z cest letecká doprava přinese.

NÁVRAT DOMŮ

Žijeme v čase, který má stále méně času, tak tomu je a cestování dostavníkem by dnes bylo stejně poštelilé jako projížďka kočárem po automobily přeplněných ulicích pražského Starého Města. Tudy, jak říkali profesori matematiky, cesta nevede. Přesto ale stále stojí zato si nějakou cestu na jih najít a uskutečnit ji. Někjak se tam člověk už dostane, i když si „krajinného myšlení“ většinou příliš neužije. Ale na místě samém je to jinak, krajina, stejně jako země stále zůstává, a to většinou na svém místě. Vnímavý člověk v té krajinně, v tom „uspořádání světa, jaké má být“, jak to vyjádřil Josif Brodskij, rozpoznává, „že se štěstí někde zhmotnilo“. Cítí, že se vra-

cí domů, třeba jen nakrátko, na malou dovolenou z celoživotního lovu velryb.

Mohou ho ovšem také potkat nesnáze a potíže, vždyť se nevyhnuly ani J. W. Goethovi, jemuž „protivítr, který ho zahnal do přístavu v Malcesine, připravil nebezpečné dobrodružství“. Když si kreslil věž zdejšího opuštěného hradu, byl málem zatčen jako rakouský vyzvědač a jen s velkými obtížemi se mu podařilo přesvědčit místního podestu (starostu),

že si zde, na hranici mezi územím benátským a císařstvím rakouským, skicuje opuštěnou pevnost pro její malebnost a na památku.

„To se všechno pěkně poslouchá,“ odtušil podesta na jeho vysvětlování, „ale císař Josef prý je neklidný pán, který má jistě za lubem ještě mnohé zlomyslnosti proti benátské republice a vy byste mohl být také jeho poddaný, vyslaný k vyzvídání na hranicích.“

Nakonec ale všechno dobře dopadlo. „V dobré náladě jsem dobrodružství přestál a vesele na něj vzpomínám,“ zapisuje si Goethe 14. září roku 1786.

JEZERO

Opatrnosti nikdy nezbývá. I dnes by mohl neostražitý cestovatel upadnout v podezření, že se v oblasti Lago di Garda pohybuje s úmyslem škodit, vždyť i náš Václav II. je prý neklidný pán, který má za lubem ještě mnohé zlomyslnosti proti Evropské unii a jako jeho poddaný... Zkrátka opatrně. I Kafka prý se na svých italských cestách bavit se svým přítelem Brodem raději česky, aby nebyli považováni za Němce.

Kafka se ostatně vypravil do Malcesine v září 1913 (bydlel v nedaleké Rivě) a poslal odtud své setře Ottilie pohlednici, ve které píše: *Dneska jsem byl v Malcesine, kde Goethe zažil dobrodružství, které bys znala, kdyby sis přečetla Italskou cestu, což musíš brzo udělat. Kastelán mi ukázal místo, kde Goethe kreslil, ale to místo nějak nesouhlasilo s Deníkem, takže jsme se spolu nedokázali dohodnout, což se týkalo i italštiny. Pozdravuj všechny! Franz.*

Také laskavému čtenáři nelze než italskou cestu doporučit co nejvřeleji. A také Lago di Garda, podivuhodné a první místo, kde se při cestě od Brenneru můžeme setkat s olivami, fíky, citrusy, cypřiši, oleandry, magnoliemi, zkrátka s Itálií. Také koupání v místy až 350 metrů hlubokém a přes 50 km dlouhém jezeře obklopeném dvoutisícovými horami je skvělé. A co teprve, jako to udělal Goethe, plavit na něm na lodi. Dejme mu ještě jednou slovo.

A teď o mé plavbě po jezeře! Skončila šťastně, a nádhera vodního zrcadla a přilehlého brescijského pobřeží vsutku potěšila moji duši. Tam, kde na západní straně končí srázy pohoří a krajina padá k jezeru povolněji, rozkládá se v řadě za sebou, v délce přibližně půldruhé hodiny Gargnano, Bogliaco, Toscolano, Maderno, Gardone, Salò, samé vesměs protáhlé obce. Líbeznost této tak hustě osídlené krajiny nelze žádnými slovy vyjádřit. Dopoledne o půl desáté

Lago di Garda. Foto J. D.

jsem přistál v Bardolinu, naložil svá zavadla na jednoho mezka a sám jsem nasedl na druhého.

Půvab nové krajiny, která se před člověkem rozprostírá, se však slovy vůbec nedá vylíčit. Je to zahrada, táhnoucí se na míle do dálky i do šířky, která sířez pečlivě upravená v úplné rovině na úpatí vysokých hor a příkrých skalisek. A tak jsem se dostal 14. září 1786 k jedné hodině sem do Verony, kde toto zapisuji, uzavírám druhou část svého deníku a svazuji jej a věřím, že v dobré pohodě spatřím k večeru amfiteátr.

GHETTO A SYNAGOGA

Tolik Goethe. Pokud se do Verony, vzdálené dnes od jezera slabou půlhodinku jízdy, také vypravíte, pak ať je Židům známo, že vedle Romea, amfiteátru, Ponte Scaligero, Julie, paláců, obloukem tekoucí řeky a památek lombardské i gotické církevní architektury je ve městě ve via Pertici *Comunita ebraica e sinagoga* – Židovská obec a synagoga, která má starou a zajímavou historii. Benát-

ky, které získaly Veronu v roce 1404 a držely ji téměř čtyři století, povolily ve městě Židům trvalý pobyt, něco, co nebylo v Itálii vůbec běžné. První zde usazení Židé byli Aškenázové z Německa, na počátku 17. století k nim přibýli Sefardé z Benátek a o dvě desetiletí po nich také marané, násilně pokřtění Židé ze Španělska. Všechny skupiny žily ve společném ghettu, ale zachovávaly

Veroná synagoga, východní stěna. Foto archiv.

jistý odstup a měly vlastní modlitebny. Formálně se spojily až v roce 1675, kdy bylo ve Veroně napočítáno na 900 osob židovského vyznání. Ghetto bylo zrušeno roku 1797 poté, co město dobyl Napoleon I., aby ho vzápětí předal Rakousku. To už ale povinnost Židů bydlet ve vymezeném prostoru znovu nezavedlo.

Veronští Židé ghetto a život v něm nevnímali vždy jako útlak. Kroniky uvádějí, že v roce 1600 oslavovali jeho zřízení zpěvem a tancem. Po dlouhém období konfliktů s křesťany, týkajících se míst k bydlení a obchodování, představovalo ghetto řešení, které předpokládalo oddělení od okolního města, ale zároveň dávalo jistotu a větší bezpečí. Od roku 1600 byla hlavní tepnou ghetta via Pertici (kdysi se jmenovala *contrà San Tomio*). Nedaleko je úzká ulice *corte Spagnola*, kde od roku 1638 bydleli Sefardé. Ulice si zachovaly starobylý vzhled: budovy (dnes zrestaurované) mají sloupky a střechy přes ně trochu přepadají, takže odpovídají popisu dobových kronik, kdy se této oblasti říkalo „pod střechami“. V srdci ghetta se nachází velká aškenázská synagoga, jež byla uvedena do provozu roku 1864, kdy počet členů obce dosáhl 1400.

Dnešní vchod je ve via Pertici číslo 3, zatímco hlavní průčelí směřuje na ulici via Rita Rosani. Fasáda sestává ze tří částí – středová část má po obou bocích nepravé věže. Vchodový portál tvoří dva sloupky, nad kterými je lomený tympanon s deskami smlouvy uprostřed. Dřevěný překlad nad dveřmi nese citát z žalmu, pojednávající o svatosti místa.

Modlitebna má obdélníkový půdorys a vejde se do ní prý až tisíc lidí. Klenutý

strop zdobí orientální dekorace, charakteristické pro celý vnitřní prostor. Obzvláště bohatá je výzdoba východní stěny s aro-nem ha-kodeš. Horní částí vévodí velké půlkruhové okno vykládané intarzií, v jehož středu se nachází velký sedmiramenný svícen – menora. Na zdi pod oknem jsou dvě Davidovy hvězdy a pod nimi modlitební místa vyhrazená pro rabíny. Aron je po stranách ozdoben dvěma sloupky, zakončenými tympanonem. Pozlacená dvířka zdobí květinové motivy. Teva (sefardský termín pro bimu) je umístěna před aronem.

Dnes užívaný židovský hřbitov ve via Antonio Badile v Borgo Venezia byl založen roku 1855. Nejstarší se nacházel na campo Fiore nedaleko via San Francesco a druhý, užívaný po jedno století od roku 1755, u Porta Nuova v orto Parolini.

TRPASLÍK V CHRÁMU

Franz Kafka navštívil Veronu v září roku 1913, necelý rok před vypuknutím první světové války. Poté, co se služebně zastavil ve Vídni a Terstu, pokračoval už jako soukromník do Benátek a zastavil se ve Veroně. Nedochovalo se žádné svědectví ani záznam, že by se ve Veroně zajímal o místní synagogu či židovskou obec. Zato však s určitostí víme, že navštívil zdejší gotický kostel Santa Anastasia. Svě budoucí snoubence Felice Bauerové odtud posílá pohlednici s následujícím textem: *V kostele sv. Anastázie, ve Veroně, kde sedím unavený v kostelní lavici naproti mramorovému trpaslíkovi v životní velikosti, který se šťastným výrazem nese nádobu na svěcenou vodu.*

Ten trpaslík tam stále ještě je, vlastně jsou tam dva. Jeden narozený 1495, druhý je téměř o sto let mladší, z roku 1591. Můžete si vybrat.

Kafka pokračoval k Lago di Garda, do Desenzana a Rivy, kde v sanatoriu vyhlášeného dr. Hartunga von Hartungena strávil tři týdny. Cestoval vlastně v opačném směru než kdysi Goethe. Také jeho osud

Foto A. Marxová.

byl v mnohém opakem osudu tajného rady. Ale kdo ví. Možná měli společného víc, než by se mohlo zdát. Každopádně měli oba pro Itálii pozorň a vřímavý pohled a oba tam zažili okamžiky, které patřily k těm nejlepším z jejich životů.

JÍŘÍ DANÍČEK

ZRCADLO DĚJIN

Ukázka z románu Sergeje Dovatova Naši

Životopis strýčka Arona je dokonalým zrcadlem dějin našeho státu. Nejdřív byl gymnazista. Pak revoluční student. Potom – nepříliš dlouho – krasnoarmějce. Poté – byť to zní hodně fantasticky – bílý Polák. Pak zase krasnoarmějce, ale již uvědomělejší.

Po skončení občanské války se strýček Aron přihlásil na dělnickou fakultu. Pak se stal nepmanem a snad i načas zbohatl. Pak někoho rozkulačoval. Pak se zabýval očišťováním strany. Pak se stal objektem této očišťovací práce. Za to, že byl ten nepman...

Na osudové stranické schůzi můj strýček pronesl projev. A řekl:

„Pokud mě vyvoloučíte, budu nucen říct to ženě. Takže z toho bude hrozný skandál. Zkrátka a dobře, to si musíte rozhodnout sami...“

Soudruzi popřemýšleli a rozhodli:

„Vyloučit!“

Pak mu, pravda, legitimaci vrátili. A co víc – strýček Aron ani neseděl.

Stal se úředníkem. A pak ředitelem čehosi. Nebo možná náměstkem toho ředitele pro cosi...

Stalina můj strýček zbožňoval. Zbožňoval ho jako nemoudrého syna. S vědomím všech jeho nedostatků.

Gramodesky s generalissimovými proslovy uchovával v rudých albech. Tenkrát bývala taková alba, s tkaničkami a reliéfem vůdce...

Když se ze Stalina vyklubal ničema, strýček upřímně bědoval.

Pak se zamiloval do Malenkova. Říkal, že Malenkov je inženýr.

Když odvolali Malenkova, vyvolil si Bulganina. Bulganin se vyznačoval vizáží maloměstského policejního velitele. A můj strýček sám z maloměsta byl, konkrétně z Novorossijsku. Možná že toho Bulganina miloval poctivě, protože mu připomínal modly jeho dětství.

Pak se zamiloval do Chruščova. A když vyhodili Chruščova, strýček se z té lásky vyléčil. Věčné plýtvání vlastními city ho přestalo bavit.

Rozhodl se, že tentokrát se zamiluje do Lenina. Lenin dávno zemřel a odvolat už se nedá. A pořádně ho pošpinit by asi dalo pěknou fušku. Což znamená, že se nedá vzít ani láska k němu...

V této fázi se však můj strýček ideově rozdováděl. Oblíbil si Lenina, ale kromě něj taky Solženicyna. A k tomu ještě Sacharova. Toho především za to, že vynalezl vodíkovou bombu. A přesto se neuchlastal, nýbrž bojuje za pravdu.

Brežněva můj strýček rád neměl.

Viktor Pivovarov: *Červený nos*, 2000.

Brežněv byl podle jeho názoru jevem toliko dočasným (což se nepotvrdilo)...

V posledních letech života se strýček stal téměř disidentem. Ovšem disidentem umírněným. Vlasova neuznával. A Solženicyna respektoval jen výběrově.

Brežněvovi můj strýček posílal anonymní vzkazy. Psal je ve spořitelně násadkovým perem a fialovým inkoustem. Navíc levou rukou a tiskacím písmem. Vzkazy byly stručné. Například:

„Kam to vedeš Rusko, ty netvore?“

A k tomu podpis:

„Generál Sviridov.“

Nebo:

„BAM je fikce!“

A znovu podpis:

„Generál Koljužnyj.“

Někdy využíval i možností slova vázaného:

„To tvoje obočí v krvi se omočí!“

A ještě podpis:

„Generál Něčiporenko...“

Strýček se chtěl vrátit k pramenům leninismu. Což já jsem rozhodně nechťel. Proto jsme se neustále hádali. Úroveň našich polemik nebyla příliš vysoká:

„Německej špion je to,“ říkal jsem o Leninovi.

„Ty jsi zase svatokrádezník a hňup!“ reagoval na mou adresu strýček.

Okruh našich debatních námětů byl poměrně úzký: soudce Lynch, úpadek mravů, vietnamská epopej...

Můj strýček se strašlivě zlobil:

„Ty fašisto,“ ječel na mě občas, „ty vlasovče...“

A pak můj strýček najednou zemřel. Přesněji řečeno těžce onemocněl. A rozhodl se, že je nejvyšší čas zemřít. Bylo mu 76 let.

„Vzkažte pro Serjožu,“ poprosil.

Přijel jsem okamžitě. Strýček ležel na vysoko podestlaných polštářích, celý hubený a bledý. Všechny požádal, aby z pokoje odešli.

„Sergeji,“ pronesl velice tiše, „já umírám...“

Mlčel jsem.

„Smrti se nebojím,“ pokračoval.

Učinil významnou pauzu a promluvil znovu:

„Upřímně jsem se mýlil... Každou svou chybu jsem trýznivě prožíval... A pochopil jsem tohle. Svatyně, na něž jsem přísahal, byly

falešné... Utrpěl jsem ideový krach...“

Strýček mě požádal o sklenici vody. Přiložil jsem mu ji ke rtům.

„Sergeji,“ promluvil znovu strýček, „vždycky jsem ti nadával. Nadával jsem ti, protože jsem se bál. Bál jsem se, že tě zavřou. Ty se vždycky hrozně necháš unést... Kritizoval jsem tě, ale uvnitř jsem s tebou souhlasil. Musíš mě pochopit. Čtyřicet let v tý... (a strýček užil velmi sprostého slova) straně, šedesát let v tom (strýček vulgarismus opakoval) státě...“

„Uklidni se,“ řekl jsem mu.

„...ze mě udělalo starou děvku,“ uzavřel strýček.

Namáhavě polkl a pokračoval:

„Vždyckys měl pravdu. A já oponoval jen proto, že jsem se o tebe bál. Pro-miň...“

Rozplakal se. Bylo mi ho najednou moc líto. Jenže vtom přišli ošetřovatelé a odvezli strýčka do nemocnice.

Mého strýčka odvezli do obyčejné nemocnice. Kdežto tetička si myslela, že ho odvezou do prominentní Sverdlovovy.

„Jsi přece starý bolševik,“ říkala mu.
„Ne,“ namítal můj strýček, „já nejsem starý bolševik.“

„Jak tomu mám rozumět?“

„Starý bolševik je zcela konkrétní pojem. Starý bolševik je člověk, který do strany vstoupil před rokem pětatřicet. A já do ní vstoupil poněkud později.“

Tetička tomu nemohla věřit.

„Takže ty nejsi starý bolševik?“

„Ne.“

„Nevadí,“ prohlásila tetička, „stejně bys možná měl mít na něco nárok, ne?“

„Možná,“ souhlasil strýček, „možná že na něco nárok mám. Například na jablko...“

Zkrátka a dobře – mého strýčka odvezli do normální nemocnice. Když ho prohlížel ošetřující lékař, strýček se ho zeptal:

„Jste fronták, doktore?“

„Ano, fronták jsem,“ odpovéděl lékař.

„Já jsem taky fronták,“ řekl můj strýček. „Takže mi teď poctivě, jako fronták frontákovi, vyklopte, jak dlouho budu ležet ve špitále.“

„Když všechno půjde dobře, tak asi měsíc,“ odpovéděl lékař.

„Aha, a když ne, tak o dost méně, že?“ ušklíbl se strýček.

Ležel v nemocnici asi tři týdny. Pak ho odvezli domů.

Okamžitě jsem ho navštívil.

Můj strýček mi připadal teskný a ztlhlý. Jako by se dobral nějakých vrcholů moudrosti.

Jakmile jsem však v rozmluvě nadhodil jméno Che Guevary, zbystřil pozornost.

„Je to dobrodruh a gangster,“ řekl jsem.

„Ty příživníku, ty hňupe!“ reagoval okamžitě strýček. A s obrovským patosem pokračoval: „Tak mi ukaž nějakou myšlenku, která by se dala najít mimo komunismus!“

Nečekaně se zarazil. Zřejmě si vzpomněl na naši předsmrtnou debatu. Provinile po mně zašilhal.

Nefekl jsem nic.

Od té doby jsme se viděli často a vždycky jsme se pohádali. Strýček proklínal rockovou hudbu, toho emigranta Baryšnikova i generála Andre-

je Vlasova. Já zase bezplatné zdravotnictví, Labutí jezero a Felixe Dzeržinského.

Pak můj strýček znovu onemocněl.

„Vzkažte pro Serjožu,“ poprosil.

Přijel jsem okamžitě. Strýček mi připadal přepadlý a bledý. Na stoličce vedle jeho postele stály nespočetné skleničky s léky. Tamtéž se intimně a růžově leskl umělý chrup.

„Sergeji,“ pronesl dutě můj strýček.

Pohládl jsem ho po ruce.

„Mám k tobě jednu obrovskou prosbu. Slib mi, že ji splníš.“

Viktor Pivovarov: *Procházka ve dvou*, 2000.

Přikývl jsem.

„Uškrť mě,“ požádal strýček.

Zaskočeně jsem mlčel.

„Už mě nebaví žít. Nevěřím, že komunismus by se dal vybudovat v jediné zemi. Uvázl jsem v trockistickém bahně.“

„Nemysli na to,“ odpověděl jsem.

„Jsi ochoten splnit mou prosbu...? Vidím na tobě, že váháš... Já vím, mohl bych spolykat dvacet prášků pro spaní. To ovšem bohužel zdaleka ne vždy způsobí rovnou smrt... Co když mě stihne mrtvice? A já se pro vás všechny stanu ještě větším břemenem? Proto jsem byl nucen obrátit se na tebe...“

„Nech toho,“ řekl jsem mu, „prosím tě, nech toho...“

„Odvěčím se ti,“ sliboval můj strýček, „odkážu ti Leninovy spisy. Odneseš je do sběru a vyměníš za Buratina... Ale nejdřív mě uškrť.“

„Nech toho,“ opakoval jsem.

„Kolem je jen zášť a tupost,“ řekl můj strýček, „a pravda nikde...“

„Uklidni se.“

„A víš, co mě ještě trápí?“ pokračoval. „Když jsme žili v Novorossijsku, byla tam ohrada, vysoká hnědá ohrada. Chodil jsem kolem ní každý den. Jenže co bylo za ní, to nevím. Na to jsem se nezeptal. Nenapadlo mě, že je to důležité... Jak hloupě a nesmyslně jsem ten život prožil! Takže ty odmítáš?“

„Nech toho,“ řekl jsem ještě jednou.

Strýček se odvrátil a umkl.

Za dva týdny se uzdravil. A zase jsme se strašně pohádali.

„Ty hňupe!“ křičel můj strýček. „Ty tomu nechceš rozumět. Myšlenka komunismu, zkompromitovaná netalentovanými žabaři, je stejně jako dřív geniální! Není divu, že komunistickou ideologii vyznávají miliony lidí!“

„A kdo ji vyznává!“ ozval jsem se já. „Ani jeden soudnej člověk!“

„Takže podle tebe nevyznávají?!“ zbrunátněl strýček. „Nevyznávají, a přitom mlčej? To jsou podle tebe všichni kolem pokrytci?!“

„Ideologie se přece vůbec vyznávat nemusí,“ oponoval jsem mu. „Tu buď přijmeš, nebo nepřijmeš. Je to něco jako kriminál: sedět budeš – ať se ti to líbí nebo ne!“

„Ty hňupe!“ ječel můj strýček. „Ty vlasovče, veksláku jeden zatracená...“ U hlav jeho postele visela malá podobizna Solženicyna. Když přišla návštěva, strýček ji sejmul... Takhle se to opakovalo pořád dokola. Strýček onemocněl, a pak se zase uzdravil. Hádalí jsme se. A znovu smířovali. Léta plynula. On zestárl docela. Už nemohl chodit. Velmi jsem k němu lnul... Jak už jsem říkal, v životopise mého strýčka se zrcadlí dějiny naší země... Naší milované a příšerné země...

Pak můj strýček přece jen zemřel. Škoda...

A mně nepopřává klidu vysoká hnědá ohrada...

Ruského spisovatele arménsko-židovského původu Sergeje Dovlatova znají čtenáři z česky vydané povídkové sbírky Kufr a také románu Lágr. Otištěná ukázka je z románu Naši, na jehož překladu Libor Dvořák v současné době pracuje.

PRAŽSKÁ ZIMA

Chystá se český překlad nové knihy Madeleine Albrightové

V minulém čísle *Roš Chodeš* jsme informovali o tom, že v dubnu vyšla ve Spojených státech nová kniha bývalé americké ministryně zahraničí Madeleine Albrightové. Dala jí příznačný název – *Pražská zima*. Titul je samozřejmě parafrází „pražského jara“, ale událostí roku 1968 se vůbec netýká, dnešnímu americkému čtenáři by asi stejně moc neřekly. Tenhle pojem byl v médiích a v politických slovnících vytěsňen „arabským jarem“, což mnozí Češi a Slováci sice nesou nelibě, ale zvolený název jistě pomohl dílu dodat punc aktuálnosti.

Kniha se zabývá zcela jiným obdobím. Více napoví podtitul: „Osobní příběh o vzpomínkách a válce, 1937–1948“. Pro autorku je to tedy téma navýsost citlivé, vyrovnává se tu mimo jiné s možná nejvíce neuralgickým bodem ve své kariéře a snad i v životě. Proč? Mnozí dodnes neuvěřili jejímu tvrzení, že nevěděla o svém židovském původu. Údaje k historii své rodiny prý získala až poté, co ji prezident Clinton jakožto vůbec první ženu jmenoval do jednoho z nejvýznamnějších úřadů na světě. Jejímu vysvětlování – shodou okolností se odehrávalo i v Praze během její oficiální návštěvy v létě roku 1997 – nevěřili Američané, Evropané i mnozí Češi, o vysokých představitelích mezinárodních židovských organizací ani nemluvě. Podařilo se jí (a podaří se) ve velmi otevřeně zpovědi alespoň některé z nich přesvědčit? Jak to tedy vlastně bylo? Právě o tom – ale nejen o tom – hovoří *Pražská zima*.

PONOŘILA JSEM SE DO HISTORIE SVÉ RODINY

Kniha Madeleine Albrightové se již překládá do češtiny a na náš knižní trh bude uvedena ve druhé polovině října letošního roku. Nebudeme zde proto citovat více, než je nezbytné. Pojdme se však alespoň podívat na úvod, který předznamenává celý obsah.

Když jsem se stala americkou ministryně zahraničí, bylo mi devětapadesát. Myslela jsem si tehdy, že o své minulosti vím vše, co vědět mám – kdo jsou moji blízcí a jaké jsou dějiny mé původní vlasti. Byla jsem si tím vším tak jistá, že jsem neměla potřebu ptát se na cokoli dalšího. Někdo jiný by možná pochyboval o své identitě, ale to nebyl můj případ. Já jsem zkrátka věděla vše.

Jenomže jsem nevěděla nic. Netušila jsem, že má rodina je židovská, ani to, že více než dvacet mých příbuzných zahynulo během holokaustu. Dějiny mé českoslo-

venské vlasti, které jsem znala, mi nepripadaly tak složité a zamotané, jak tomu ve skutečnosti bylo. A o tom, jaká morální dilemata museli řešit moji rodiče a lidé jejich generace, jsem se musela teprve dozvědět – o jejich rozhodnutích, která formovala můj život a náš svět.

Byla jsem vychována jako římská katolička a kvůli svému manželovi jsem přestoupila po svatbě na episkopální víru. Měla jsem – a o tom jsem byla přesvědčena – slovanskou duši. Moji prarodiče zemřeli, když jsem byla ještě malá, a proto jsem si nepamatovala jejich tváře ani to, jak jsem je oslovovala. Měla jsem v Praze sestřenicí, byly jsme ve styku a jako děti jsme si byly velmi blízké. Ale později jsem ji už tak dobře neznala, oddělila nás železná opona.

Od svých rodičů jsem získala neocitelné a hluboké přesvědčení, že nejdůležitějšími hodnotami jsou svoboda, právo jednotlivce a právní stát. Zdědila jsem po nich také lásku ke dvěma zemím – Spojené státy přijaly mou rodinu a umožnily mi vyrůst ve svobodě, byla jsem pyšná na to, že jsem Američanka. Československo bylo zářným příkladem vlády humanismu, dokud nebylo smeteno Hitlerem a – po krátké poválečné obnově – zničeno Stalinovými pochopy. Nové naděje vyvolala až v roce 1989 sametová revoluce v čele s Václavem Havlem, který se stal mým hrdinou a později mým blízkým přítelem. Celý svůj život jsem věřila v hodnoty demokracie, v nutnost postavit se zlu a ve starobylé české motto „Pravda vítězí“.

V letech 1993–1997 jsem měla tu čest zastupovat Spojené státy jako velvyslankyně u Spojených národů. Ocitla jsem se tak ve zprávách. Byla to doba, kdy se střední Evropa vydala na cestu svobody poté, co padla berlínská zeď. Díky tomu jsem dostala odsud několik dopisů, týkajících se mojí rodiny. V některých byly nepravdivé údaje, jiné zase nešly vůbec přečíst, v dalších byly žádosti o finanční příspěvek. Některé ke mně vůbec nedorazily, lidé z mého sekretariátu, kteří neuměli česky, je odložili, protože nevěděli, zda se týkají mého soukromí, nebo politických záležitostí. ... Jeden dopis ke mně dorazil v prosinci 1996, byl od čtyřiasedmdesátileté dámy, která psala, že její rodina byla v obchodním styku s rodiči mé matky a ti že se stali během války oběťmi protizidovské perzekuce. Konzultovala jsem to se svou sestrou Kathy a bratrem Johnem a také se svými

dcerami Annou, Alicí a Katie. Vzhledem k tomu, že jsem tehdy procházela prověřkou, nutnou pro výkon ministryně zahraničí, seznámila jsem s tím i prezidenta Clintona a jeho aparát. V lednu 1997, aniž bychom měli čas se dostat v pátrání dál, uveřejnil jeden pilný investigativní novinář Michael Dobbs v deníku Washington Post zprávu, která nás všechny ohromila – podle jeho vlastního bádání tři z mých prarodičů a další rodinní příslušníci zahynuli během holokaustu.

V únoru 1997 Kathy, John a jeho žena Pamela odjeli do České republiky a většinu z toho, co se v článku psalo, skutečně potvrdili. Přišli také na několik chyb. V létě jsem pak podnikla dvě podobné kratší cesty sama. Nejemotivnějším zážitkem byla pro mě návštěva Pinkasovy synagogy, kde jsem mezi osmdesáti tisíci jmény, která jsou jako pieta napsána na jejich zdech, objevila i jména svých příbuzných. V té synagoze jsem už dříve byla, ale nikdy jsem po žádných jménech nepátrala, protože jsem neměla důvod.

Tahle epizoda je popsána v mojí knížce Madam Secretary (v češtině vyšla pod názvem Madeleine – pozn. red.), takže ji teď nebudu rozvádět. Ono ohromující zjištění ale bylo naprosto zásadní a bylo důvodem, proč jsem napsala tuto knihu. Byla jsem v šoku a musím se přiznat, že jsem se i styděla za to, že jsem neznala lépe historii své vlastní rodiny. Má sestra i můj bratr se cítili podobně. Nijak mne neutěšili lidé, kteří se mi osobně či písemně svěřovali s tím, že také jejich rodiče jim zatajili podobné osudy. Mohla jsem si připustit – aniž by mne to ovšem uspokojilo –, že to, o čem jsem nevěděla, nebylo nic nevysvětlitelného nebo zvláštního. Litovala jsem jen, že jsem nedokázala položit ty správné otázky. A také jsem cítila povinnost dozvědět se něco více o svých prarodičích, které jsem nepoznala, protože jsem byla moc malá. O to víc, že jsem se mezitím sama stala babičkou.

Rozhodla jsem se, že se ponořím hluboko do historie své rodiny, ale záhy jsem zjistila, že to nebudu moci udělat, aniž bych osudy svých rodičů zasadila do kontextu doby, ve které žili, a to zejména v letech 1937–1948, tedy v době, která zahrnovala i druhou světovou válku. A také prvních dvanáct let mého života.

BESTSELLER

I z ukázky je patrné, že Madeleine nezapře svého otce, univerzitního profesora Josefa Korbela. Vyprávění je velmi emotivní, ale také velmi racionální, věcné a faktografické. Vedle vlastního příběhu a příběhu celé rodiny, doprovázeného dobovými fotogra-

fiemi a obrázky z rodinného archivu, se čtenář dozví velmi mnoho o české historii a kultuře, o mezinárodní politice, o dějinách nacismu a nástupu komunismu. Na pozadí osobních příběhů napsala autorka vlastně jakousi čtivou učebnici dějin střední Evropy 40. let 20. století, což je pro dnešního běžného Američana věc zcela neznámá. Mnozí se tak vůbec poprvé dozvídají o předválečném Československu, o mnichovském diktátu, o exilové vládě v Londýně, atentátu na Heydricha, Lidicích, samozřejmě o Terezínu a šoa vůbec.

Zajímavé by bylo zjistit, jak jsou vnímány drobnokresby, které nám připadají zcela běžné, ale pro zámořského čtenáře mohou mít punc exotiky – zmínky o praotci Čechovi, Husovi, Žižkovi, o Bílé hoře a exulantech v čele s Komenským, či o josefínských reformách nebo o česko-německo-židovském prolínání. Velký prostor je věnován TGM nejen proto, že ho obdivovali a uctívali autorčini rodiče: představoval symbol spojenia a spojenectví mezi Československem a Spojenými státy v politické, kulturní, ale i osobní rovině. Velmi plasticky je zde vykreslena i osobnosť Edvarda Beneše, s nímž Josef Korbel veľmi úzce spolupracoval pred válkou i v dobách londýnskeho exilu. V knihe však nejsou jen historická fakta, s láskou je tu vykresleno celé české prostředí v dobových reáliích i jeho reflexe z dob emigrace. Madeleine niekoľikrát cituje i ze své obľíbenej *Babičky*.

Před třemi měsíci se knížka, hned po svém vydání, vyšplhala okamžitě mezi bestsellery a drží se dodnes na předních pozicích; počátkem léta to byl podle některých přehledů dokonce třetí nejprodávanější titul na americkém knižním trhu. Pro literaturu tohoto typu to není zcela běžné. Svou roli jistě sehrála pověst autorky, ale i zajímavý název. Nezbyvá tedy než doufat, že by mohla vyvolat zájem o Prahu – Američané ji prý stále milují – a o české reálie, obdobný tomu, který vyvolaly poslední dva filmy Woodyho Allena, odehrávající se v Paříži a v Římě, či dějiny antisemitismu v kostce, které v románové podobě napsal jako další bestseller pod názvem *Pražský hřbitov* Umberto Eco.

Zajímavé bude, jak *Pražskou zimu* přijme česká veřejnost. Většina knížek, které Madeleine napsala a byly přeloženy do češtiny, si vedla poměrně dobře. Zejména poslední titul *Tajná řeč broží*, byl rychle rozebrán. K *Pražské zimě* se ještě vrátíme. Při své nedávné návštěvě Prahy (a Terezína) slíbila Madeleine, že poskytne *Roš chodeš* při příležitosti českého vydání knihy rozsáhlejší interview. Máme se tedy nač těšit.

TOMÁŠ KRAUS

NA HEYDUKOVEJ ULICI

Nové židovské komunitné múzeum v Bratislave

Začiatkom leta sa v priestoroch niekdajšej ženskej galérie bratislavskej synagógy na Heydukovej ulici verejnosti otvorilo nové, sympatické múzeum. Jeho činnosť je orientovaná na dokumentovanie a zachovanie liturgických, historických a iných predmetov súvisiacich so životom a bohatou históriou bratislavskej židovskej náboženskej obce, prípadne so životom a históriou regionálne blízkyh a dnes už zaniknutých ŽNO. Bratislava teda má popri dávnejšie existujúcom štátnom židovskom múzeu na Židovskej ulici aj komunitné židovské múzeum patriace do pôsobnosti bratislavskej obce. Dominantný podiel na vzniku múzea má podpredseda ŽNO Bratislava pán M. Borský, jeho vznik významne podporil aj Bratislavský samosprávny kraj a viacerí fyzických osôb – sponzorov.

ARTEFAKTY

Zbierkové predmety múzea boli vybrané jednak z depozitárov bratislavskej ŽNO, ale aj z ďalších domácich a zahraničných archívov a spravidla majú konotáciu na

Nová úprava niekdajšej ženskej galérie. Foto autor.

spomenutý región. Jedna z dominantných fotografií výstavy je vytvorená svetoznáмым fotografom Romanom Vishniacom, ktorý počas svojich predvojnových ciest navštívil aj Bratislavu a zachytil pulz jej židovskej štvrť vrátane dnes už nejestvujúcej neologickej synagógy na Rybnom námestí. Z ďalších artefaktov oživujúcej expozíciu spomeniem originál kolorovaného obrazu, ktorý znázorňuje návštevu cisára Ferdinanda a arcibiskupa Rudnaya v židovskej „Primärschule“, ktorá ponúkala deťom okrem tradičnej židovskej výuky aj výuku svetských predmetov. Doku-

mentované sú aj niektoré významné udalosti zasahujúce do života komunity, ako ničivý požiar židovskej štvrte roku 1913, alebo originál pamätnej tabule s menami bratislavských židovských vojakov padlých počas svetovej vojny v rokoch 1914 až 1918. Malou kuriozitou je, že sa medzi zbierkovými predmetmi nachádzajú aj

Expozície historických predmetů. Foto autor.

také, ktoré kedysi boli majetkom bratislavskej obce a do jej opätovného vlastníctva sa dostali prostredníctvom kúpy na dražbe v svetoznámej aukčnej spoločnosti Sotheby's.

ČLENENIE VÝSTAVY

Samotné členenie výstavy je premyslene delené a sprístupňuje návštevníkovi niekdajší význam židovskej komunity v každodennom živote (panel komunita), nasledujúce panely sú venované postaveniu a významu rabínov, židovskému školstvu a úlohe synagógy v náboženskom živote. Množstvo predmetov, fotografií, obrazov a artefaktov je doplnené zasväteným výkladom sprievodcov výstavy. Nazdávam

sa, že návštevník, či už erudovaný alebo menej znalý, bude mať z návštevy nového komunitného múzea dobrý dojem, a preto jeho návštevu potenciálnym záujemcom odporúčam.

Otváracie hodiny sú len v letnom období (od 20. mája do 10. októbra s výnimkou dní pripadajúcich na židovské sviatky) v piatok od 13 hod. do 16 hod. a v nedeľu od 10 hod. do 13 hod. Okrem toho je možné zorganizovať aj v inom čase vstup pre vopred ohlásené skupiny. Ďalšie informácie možno získať na webovej stránke www.synagogue.sk.

JARO FRANEK

Kalendárium

TĚŽKO ASI NAJDEME po světě židovského duchovního, který by měl tak pestrou životní dráhu a za sebou tak rozmanité dílo jako **KAROL EFRAIM SIDON**, jenž se dožívá sedmdesáti let. Narodil se za války (9. 8. 1942) v Praze, jeho židovského otce popravili v roce 1944 nacisté, syn byl až do konce okupace ukryván na venkově. Po maturitě pracoval krátce jako zemědělský dělník a kulisák, poté vystudoval dramaturgii a scenáristiku na FAMU, pracoval v Československém rozhlasu, byl dramaturgem Státního filmu (studio Jiřího Trnky) a redaktorem nejlivnějších médií té doby, *Literárních listů* a *Listů*. Po jejich zákazu (1969) pracoval jako dělník a prodavač tisku, po podpisu Charty 77 se živil jako topič.

Karol Efraim Sidon. Foto archiv.

Na počátku 70. let se začal učit hebrejsky, studoval židovskou tradici a Tóru a spolu se skupinou přátel vydával ineditně židovský *Kalendář*. V roce 1976 se stal členem Židovské obce v Praze a aktivně se podílel na jejím životě až do roku 1983, kdy byl nucen pod nátlakem StB emigrovat. Poté žil s rodinou v Heidelbergu, kde studoval na Hochschule für jüdische Studien judaistiku. Roku 1990 se vrátil do Československa a do dvou let svá judaistická studia uzavřel absolvováním rabínského semináře Ariel na Harry Fischel Institute v Jeruzalémě. Od roku 1992 je pražským a vrchním zemským rabínem

Karol Sidon je také významným spisovatelem, dramatikem, publicistou, scenáristou a překladatelem. Debutoval v roce 1964 v měsíčníku *Tvář*, o čtyři roky později vstoupil výrazně do české literatury prózou *Sen o mém otci*. Od té doby napsal a vydal (zčásti nejprve v samizdatu) řadu beletristických děl, v nichž podle znalců navazuje na tradici české válečné a poválečné existencialistické prózy, dále drama, rozhlasové a televizní hry, eseje (např. *Evangelium podle Josefa Flavia*, 1991), historické studie apod. Podle jeho scénářů natočil J. Jakubisko filmy *Zběhové a poutníci a Ptáčkové*, *sirotci a blázni*. V letech 1997–2004 vydal Sidon tři knihy rozhovorů s K. Hvižďalou. Jeho zatím posledním výrazným dílem je překlad Pěti knih Mojžíšových, na němž pracoval mnoho let (Sefer, 2012).

Vrchním pražským i zemským rabínem je Sidon už celých dvacet let. Respekt,

kteří si získal v 60. a 70. letech minulého století jako spisovatel a novinář, ho provází i jako nejvyššího duchovního představitele židovské pospolitosti v České republice. Někdy by se zdálo, že jeho originální osobnosti, intelektuální i osobní odvahy, nezávislosti úsudku i otevřenosti, se kterou formuluje své názory, si dokáže vážít veřejnost ve větší míře než jeho vlastní obec. Ale tak tomu není. Respektive, jak říká stará moudrost, zvenku to tak občas vypadá. Ve skutečnosti si ale židovská pospolitost dobře uvědomuje, jak důležité bylo a je, že má ve svém čele v Karolovi Efraimu Sidonovi člověka, na kterého se může spolehnout a být na něj hrdá. Jinak řečeno skutečnou osobnost. Nezázní to možná ze židovské strany tak často, jak by si pan rabín zasloužil, ale proto to není méně pravda.

K sedmdesátinám mu všichni přejeme tradiční *ad mea ve-esrim šana!* A hodně zdraví, síly do další práce a k tomu všemu Boží požehnání. *red*

NA POČÁTKU 80. let 18. století, před **230 lety**, proměnily život Židů v rakouské monarchii zákony císaře Josefa II., které představovaly největší zásah do židovského zákonodárství českých zemí od doby Přemysla Otakara II. a jeho „statut judaeorum“. Císařovy „židovské patenty“ byly částí velkého souboru reformních opatření, známého jako „josefínské reformy“, jejichž cílem bylo vybudovat z nesourodého mocnářství centralizovaný stát s moderní průmyslovou a ekonomickou základnou. Z tohoto základního plánu vycházely i židovské reformy, které vytvořily předpoklady k správné integraci židovských obyvatel do společnosti, odstranily nejvýraznější rozdíly v postavení Židů a křesťanů, otevřely jim nové možnosti v oblasti vzdělání a v ekonomice, a především podrobily Židy stejné jurisdikci jako křesťany.

Reformy Josefa II. přinesly příliš mnoho změn a jejich tempo bylo příliš prudké, než aby nevzbudily odpor panovníkových následníků, kteří nebyli zdaleka tak nadšení osvícenskými idejemi. Po Josefově smrti se reformní proces zpomalil, nicméně základní „židovské“ zákony zůstaly v jádru zachovány a posloužily jako model pro tzv. Systemální židovský patent (*Judensystemalpatent*), který vydal císař František II. před **215 lety**, 3. srpna **1797**, a který byl až do roku 1848 základem právního postavení Židů v českých zemích. **(tp)**

VŠICHNI SE ZA NĚJ MODLILI

(dokončení ze str. 7)

Judita Hruza NA POCHODU SMRTI

Z cihelny jsme šli dál, mířili jsme do Rakouska. Táhlí jsme se, nebyl to žádný pochod, ale nesměli jsme se zastavit. Byl listopad 1944 a spali jsme venku. Každý den nám dali najíst, ale žádnou vodu. Pili jsme dešťovou vodu, protože skoro pořád přšelo. Pak přišlo to nejhorší – dostali jsme úplavici. Nesměli jsme se zastavit, tekla z nás krev a tekutina. A pak se stalo něco fantastického.

Už jsme šli asi týden, když vedle nás zastavilo to auto. Bylo to diplomatické auto s malou švédskou vlajkou. Stála jsem poblíž a pomyslela jsem si: tohle je švédské auto, to musí být Wallenberg. Wallenberg vystoupil a německy řekl: „Jsem Raoul Wallenberg a přinesl jsem vám pár schutzpassů, o které nikdo nepožádal. Podívejte se na ně a rozdělte je mezi sebou. Bůh vás ochraňuje, hodně štěstí.“ Všichni plakali. Bylo to neuvěřitelné. Jako by se mezi námi zjevil anděl.

Při další zastávce jsme si rozdělili schutzpassy, na každého se ale samozřejmě nedostalo. Měla jsem štěstí, že pro mě a mámu se hodily schutzpassy pro matku a dceru zhruba našeho věku. A tam jsme řekly strážci: „Máme pasy, nás nemůžete deportovat.“ On odpovídal, že na konci pochodu nám papíry zkontrolují. Tak jsme

šli ještě týden, ale už to bylo úplně jiné, protože jsme si říkali: „Tohle skončí, máme v ruce papíry.“ Nakonec jsme se dostali na hranice.

Hodně jsem o něm později četla. Bylo neuvěřitelné, jak byl odvážný a dokázal přelstít SS a dosáhnout svého. Byl to úžasný mladík. A nakonec ho dostali naši osvoboditelé!

Když jsem v letech 1967 až 1970 žila ve Švédsku, říkala jsem vždycky lidem: „Miluji vaši zemi, protože nejlepší člověk na světě je váš Raoul Wallenberg.“ Jenže většina mladších vůbec netušila, o koho se jedná.

(Z www.raoulwallenberg.net vybrala a přeložila Alice Marxová.)

IZRAEL: Poslední svého druhu

Všude na světě umírají bývalí státníci. Ale úmrtí Jicchaka Šamira (30. června) se vymyká. Neodešel jen jeden staříčkový muž, který byl dvakrát premiérem Izraele (1983–84 a 1986–92). Šamir patřil k lidem, kterým se někdy říká poslední svého druhu.

Nebyl posledním z generace zakladatelů Izraele. K ní patří i současný prezident Šimon Peres (89). Byl ale posledním z těch, kteří za samostatný stát bojovali jako partyzáni (někdo by řekl teroristé) proti britské mandátní správě. A byl posledním skutečným jestřábem. Za jestřáby jsou označováni Benjamin Netanjahu, Ariel Šaron i Menachem Begin. Jenže u každého z nich najdeme nějaké ale: Netanjahu odevdal Hebron Palestincům, Šaron prosadil předání Gazy a Begin mírovou smlouvu s Egyptem. Šamir byl vždy proti jakýmkoli ústupkům.

I proto se Šamirovy nekrology vymykají z běžného výčtu životních dat a historek. Zabývají se spíše postoji – k židovskému státu, sionismu, ozbrojenému boji proti Britům v době, kdy oni sami zápasili s nacisty... A i když autoři Šamirovi nefandí, přiznávají mu železnou integritu, odvahu i skromnost. Šamir zůstává etalonem, kterým se poměřují jiní

politici. A jeho důslednost se jeví jako hodnota, která už dnes skoro vymizela.

SPOLÉHAT SE JEN NA SEBE

Jako většina zakladatelské generace Izraele i Šamir pocházel z východní Evropy. Narodil se 15. října 1915 v Ružanech v Bělorusku. Ve svých pamětech napsal, jak v roce 1935 šel po Varšavě a spatřil noviny oznamující návštěvu Josepha Goebbelse. „Co tu dělám?“ položil si otázku a odjel do mandátní Palestiny. Jeho rodiče, sestra, švagr a jejich děti zůstali, což se jim stalo osudným. Nezabili je ovšem nacisté, nýbrž polští sousedé, u kterých chtěli najít úkryt.

Z této zkušenosti čerpala Šamirova rezignace na Evropu a vše, co v ní zanechal. V září 1989, kdy Západ slavil Polsko jako první zemi, jež se sama zbavila komunismu, řekl Šamir – tehdy premiér na vrcholu kariéry – listu *Jerusalem Post*: „Poláci sají antisemitismus už s mateřským mlékem.“

Mnozí mu takovou paušalizaci vytýkali, ale Šamir na ní trval. Ve svém nekrologu to připomíná i David Landau, bývalý šéfredaktor *Ha'arecu*: Když mu prý Šamir osobně říkal totéž, přítomný mluvčí premiéra dodal, že to bylo mimo záznam. Jenže sám Šamir ho vzápětí opravil: „Ne, nebylo.“ Prostě, v co věřil, s tím se neskrýval.

Šamir v Palestině hned zpočátku dospěl k názoru, že Židé mohou spoléhat pouze sami na sebe a na svou vůli k sebeobraně. Proto se zapojil do boje proti Britům, do skupiny Lechi (známé i jako Sternův gang). Ta prováděla ozbrojené útoky a politické vraždy, de facto terorismus. Za největší hrozbu pro vznik židovského státu pokládali britskou mandátní správu (rozhodnutí omezit přístěhovalectví), ne boje v Evropě.

Jicchak Šamir se členy reprezentace FŽO při návštěvě Prahy v roce 1996. Foto Dana Cabanová.

Z dnešního pohledu to působí zvláště. Šamir obdivoval Irskou republikánskou armádu za její protibritský boj a své krycí jméno v ilegalitě (Michael) si vybral podle lídra IRA Michaela Collinse. Přitom v současném Izraeli se často srovnává postup vůči palestinskému terorismu s britským postupem vůči IRA. (Britům se podařilo dohodnout příměří a skutečně odzbrojení IRA, což je dááno za inspirativní, leč na Blízkém východě neuskutečnitelný příklad.) To jsou paradoxy.

„Je těžké hájit rozhodnutí Sterna a Šamira zabít Brity v době, kdy stáli proti nacismu úplně sami,“ píše Jonathan Tobin v časopisu *Commentary*. Většina Židů včetně lídra národního hnutí Vladimíra Žabotinského s tím nesouhlasila. Ale Šamir ten postup hájil jako oprávněný, a to i zpětně. Je to sporný bod, tvrdí Tobin, ale nelze z toho odvíjet analogie s islamistickými teroristy hromadně zabíjejícími nevinné civilisty. Srovnávat Šamira třeba

s Jásirem Arafatem je absurdní a nespravedlivé.

Šamir byl žijícím svědkem i aktérem světa, který je už pro pár generací minulostí. My proto jen těžko chápeme tehdejší motivace. V magazínu *Tablet* to Daniel Gordis výstižně srovnává s americkou válkou za nezávislost. Vzdali by se snad Britové amerických kolonií jen proto, že Američané podepsali nějaké petice? Hrdinové americké revoluce věděli přesně to, co věděl Šamir a další: Že Britové odejdou, když náklady budou příliš vysoké. Generace Ben Guriona, Begina a Šamira, stejně jako generace Washingtona, Adama a Jeffersona, věřila, že svoboda přijde až se suverenitou a suverenita přijde teprve s vítězstvím. Tuto víru sdíleli bez ohledu na to, zda byli pravičáci nebo levičáci – a měli pravdu.

BLÍZKÝ VÝCHOD NENÍ BOSTON

Tady spočíval základ Šamirova étosu, ač mnohé jeho kroky a rozhodnutí působí nepřijetelně. U člověka tak důsledného se nic zásadního neměnilo ani po vzniku Státu Izrael – když se dostal do rozvědky Mosad a později do vládních funkcí. Puntičkář by v té důslednosti našel jen jednu výjimku, a to rok 1991.

Tehdy se Izrael poprvé ocitl ve válce (na jeho území dopadlo 39 iráckých raket Scud), aniž by na ni odpověděl. Šamir se zdržel odvety pro záchranu Američany vedené koalice arabských států

proti Saddámu Husajnovi. Tehdy musel překousnout své krédo, že Židé se mají spoléhat jen sami na sebe a svou vůli k obraně. A téhož roku se právě on stal prvním lídrem Izraele, který přímo jednal s palestinskou delegací – na konferenci v Madridu. Jako by ty paradoxy pokračovaly.

V čem spočívá Šamirův odkaz? Tady se názory různí. Podle Gordise třeba při rozhodování o alija: Ten, kdo se rozhodne přistěhovat do Izraele, musí vědět, že morální předpoklady jeho dosavadního života (v Americe či v Evropě) nejsou použitelné v nové vlasti – Blízký východ není hebrejsky mluvící předměstí Bostonu.

Právě to ale pokládá za minus Burston Bradley v *Ha'arecu*. Podle něj Šamirův duch zvítězil tím, že předefinoval cíl sionismu. Změnil ho v budování a ochranu osad, tedy i židovské vlády nad Západním břehem Jordánu, a to za jakoukoli cenu.

ZBYNĚK PETRÁČEK

DÍVKA S PATENTKOU ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Média (např. Mediafax.cz 22. 7.) připomněla návštěvu Madeleine Albrightové v České republice; bývalá americká ministryně zahraničních věcí navštívila mj. Památník Terezín a vyslovila přání instalovat tu desku, jež by připomněla její prarodiče, kteří stejně jako dalších 22 členů její rodiny zahynuli v šoa. Albrightová v Terezíně zanechala otisk ruky pro Galerii Křišťálových doteků. „Nechávám tady nejen svou ruku, ale i srdce,“ řekla pak. ■ „Paralela s Kafkou je přirozená, byť právě v Praze poněkud evidentní a „na ráně“: oba byli Židé píšící jazykem majorit (Schulz psal polsky), introverti žijící mimo centrum monarchie, byť nám může připadat označení Prahy coby pohraničí poněkud nepřesné a zvláštní,“ píše v Lidových novinách (18. 7.) recenzent výstavy *Mistři pohraničí: Kafka a Schulz*, kterou v sále Českých center připravilo Polské kulturní středisko a ŽM. Bruna Schulze zastřelil 19. 11. 1942 na ulici Drohobyče gestapák. „Měsíc předtím vyšel Himmlerův výnos, že vraždy Židů, pokud je nemotivuje zistnost nebo sex, je nutno považovat za bezrestné.“ ■ „Pro dějiny druhé světové války a dobu těsně po ní se pomalu blíží okamžik, který americká historička a bojovnice proti popírání holokaustu Deborah Lipstadová označuje jako bod zlomu pro každou dějinnou událost: během relativně krátké doby zmizí očití svědci,“ konstatuje mj. týdeník Respekt (22. 7.) a cituje V. Kyncela z Historického ústavu AV ČR: „Jak zabránit snahám zcela překroutit historii a popřít některé zločiny, které po odchodu pamětníků lze s velkou pravděpodobností očekávat, ale zároveň nedopustit, aby soudní orgány buzerovaly za debatu o historii? Otázka to je historicko-filosofická a nesmírně složitá. Ale budeme ji muset řešit.“ ■ Pod titulkem „Herečka Hedy Lammarová, krasavice s podceňovanou inteligencí“ přináší týdeník OnaDnes.cz (15. 7.) obsáhlý portrét herečky Hedwigy Kieslerové, dcery vídeňského bankéře, již v mládí proslavila role ve filmu *Extáze* (1932), ve středním věku už poněkud méně hollywoodské filmy, ale ve stáří znovu znovuobjevení jejího vynálezu z r. 1942, který měl pomoci přesnému navádění torpéd. Vynález tehdy úřady odmítly, dnes jsou na něm „založeny mobilní sítě, navigační systémy GPS i satelitní televize“. ■ Ze všech zpráv týkajících se židovské tematiky vyvolal v červenci největší zájem českých médií (více než pětina zpráv) objev

anglického bulvárního listu The Sun. Britští novináři zjistili, že v Budapešti žije jeden z nejhledanějších válečných zločinců László Csatóry (97), bývalý šéf maďarské policie z Košicích, který čelí podezření z válečných zločinů souvisejících s deportací bezmála šestnácti tisíc Židů do Osvětimi. V Československu byl v nepřítomnosti r. 1948 odsouzen k trestu smrti, do r. 1995 se ukrýval v Kanadě, pak utekl do Maďarska a dnes tvrdí, že mu tehdy maďarské i slovenské úřady potvrdily, že proti němu nezakročí. Média také zaujalo, že téměř stoletý nacistický zločinec po svém „prozrazení“ uprchl, byl však záhy dopaden (zprávy.iDNES.cz, 19. 7.; Strakonický deník, 19. 7. aj.). ■ Zvýšenou pozornost česká média věnovala také německé debatě, již vyvolal rozsudek soudu v Kolíně nad Rýnem, který označil za ublížení na zdraví obřizku provedenou z náboženských důvodů čtyřletému chlapci; některá média téma rozjařilo, jak svědčí např. titulky článku v Týdnu.cz (19. 7.): „Co lze mít pod poklopecem? Němci rozdělení v kauze obřizky.“ ■ „Čist Talmud? Marš do maskáčů! Ortodoxní Židé musejí na vojnu“ informuje čtenáře tentýž Týden.cz (8. 7.). ■ Pod titulkem „Vzkaz od dívky s patentkou: Spravedlnost není“ vzpomněla Mladá fronta DNES (24. 7.) na dvojí loupež majetku továrníka a mecenáše Jindřicha Waldese a jeho dědiců: nejprve nacistickou „arizaci“, pak „znárodnění“ (v rámci záboru velkých majetků) před rokem 1948. Autor připomíná, že uloupen byl i portrét *Dívka s patentkou* od „nejdražšího českého malíře Františka Kupky“ a logo dalšího Waldesova přítele, malíře a grafika Vojtěcha Preissiga, které pomohlo „prodávat tento úžasný český vynález po celém světě“ *Dívka s patentkou* je „prý nejrozšířenější ženský portrét na světě“. ■ „Kdyby osmanská říše byla bývala potrestána za genocidu Arménů, mohlo to nakonec dopadnout jinak s evropskými Židy?“ zeptal se mj. týdeník Reflex (12. 7.) amerického historika Vahrama Shemmassiana. „My historici nemůžeme pracovat s pojmem, jako je kdyby. Těžko říct. Třeba by se býval Hitler poučil a měl by strach začít s vyvražďováním,“ odpověděl. ■ Jičínský deník (11. 7.) připomněl, že před 75 roky zemřel ve svých nedožitých 39 letech George Gershwin, Američan, po otci ukrajinský Žid, po matce Rus. ■ Havlíčkobrodský deník (30. 6.) nezapomněl na nedožitý sté narozeniny Viktora Fischla. *ltp/*

ŽIDOVSKÁ KREV JE LEVNÁ Proč MOV odmítá minutu ticha

V poslední době prožíváme soustředěnou snahu prosadit, aby Mezinárodní olympijský výbor vyhradil při zahajovací ceremonii v Londýně jednu minutu ticha na paměť izraelských sportovců, kteří byli zavražděni při mnichovských hrách roku 1972.

Připomeňme si, co se tehdy v Mnichově stalo. Pátého září palestínští teroristé ze skupiny Černé září, náležící pod Fatah, přešli plot do olympijské vesnice. Zavraždili dva izraelské sportovce, devět jich zajali jako rukojmí. Žádali, aby Izrael propustil 234 uvězněných Palestinců a Německo dva zakládající členy skupiny RAF Baader-Meinhofová.

Když se výměna rukojmí za vězně neuskutečnila, teroristé požádali o letadlo. Němečtí úředníci souhlasili, ale na letišti připravili past. Akce byla totální fiasko. Když si teroristé uvědomili, že neutečou, rukojmí zastřelili a ještě na ně hodili granát.

V následujících letech příbuzní sportovců opakovaně žádali MOV, aby dostali příležitost tuto vraždu připomenout.

Proč MOV odmítá? Oficiálně proto, že hry jsou prý nepolitické a že taková vzpomínka není vhodná. Dlouholetý prezident MOV Juan Samaranch ale při zahájení her roku 1996 mluvil o válce v Bosně. Politika se dostala i na hry roku 2002, kdy přítomní drželi minutu ticha za oběti útoku 11. září a MOV nechal připomenout i jiné sportovce, kteří „zemřeli ve výkonu služby“.

Vysvětlení MOV je jen patetická omluva. Sportovci, které zavraždili, byli z Izraele a byli to Židé – a proto se na ně nemá vzpomínat. Lze z toho jen vyvodit, že židovská krev je levná, příliš levná na to, aby se kvůli ní riskovaly problémy s arabskými státy a dalšími zeměmi, jež odporují Izraeli.

Již dlouhou dobu se mi nelíbí tendence některých Židů vidět za vším, co kritizuje Izrael nebo Židy, antisemitismus. Tito Židé mají sklon chrlit obvinění z antisemitismu, i když to je naprosto nemístné. Když se takhle nařká často, riskuje se, že ostatní přestanou naslouchat – obzvláště, když je nářek spravedlivý.

V tomto případě je obvinění naprosto přesné. Byla to největší tragédie, která se kdy na olympiádě stala. Představme si na okamžik, že by ti zabití sportovci pocházeli z USA, Kanady, Austrálie, či dokonce z Německa. Nikdo by neváhal jejich osud připomenout. Ale tihle sportovci pocházeli ze země a národa, který si nějakým způsobem zaslouží sloužit jako oběť. Jejich životy očividně nemají cenu ani jediné minuty.

DEBORAH LIPSTADOVÁ
(Text je převzat z www.tabletmag.com, redakčně kráceno. Překlad am.)

PROHLÍDKY JERUZALÉMSKÉ SYNAGOGY

■ Srdečně zveme na komentované prohlídky Jeruzalémské synagogy v Praze (Jeruzalémská 7, Praha 1 – Nové Město).

Ve středu **1. srpna** se od 19.00 koná večerní prohlídka; na její úvod se po čtyřiceti letech pod rukama varhaníka Václava Petera rozezná unikátní varhany. Vstupné: dospělí 80 Kč, děti do 6 let zdarma, děti 6–15 let a studenti 50 Kč.

■ V neděli **5. srpna** se prohlídky uskuteční od 13.00 a 15.00.

■ V synagoze jsou k vidění i zajímavé výstavy: stálá výstava o poválečných dějinách pražské židovské obce a od konce června i výstava iluminací a textů ze slavné středověké Sarajevské hagady. Synagoga je otevřena denně kromě sobot a židovských svátků od 11 do 17 hodin.

ŽIDOVSKÁ MAGIE V GUTTMANOVĚ GALERII

■ V pražské Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 1, Praha 1) pokračuje výstava *Židovská magie v díle Marka Podwala*. Je přístupna denně kromě sobot a židovských svátků od 9 do 18 hodin a představuje originální obrazy s magickými motivy od známého newyorského malíře a ilustrátora (viz minulé číslo *Rch*).

ALEŠ VESELÝ V KARLOVÝCH VARECH

■ Do **26. srpna** je v Galerii v Karlových Varech přístupná výstava děl sochaře Aleše Veselého, nazvaná *Kódy a prolínání*. Představuje dvacet šest soch, které jsou zároveň zhmotněnými idejemi budoucích monumentálních soch i volnými samostatnými díly, a na dvacítce kreseb. K výstavě vyšel i katalog s fotografiemi nových Veselého prací.

KAFKA A FREUD V HOLEŠOVĚ

■ Více než 120 českých a slovenských výtvarníků vystavuje do **konce srpna** v holešovském zámku díla, zobrazující různými způsoby Franze Kafku a Sigmunda Freuda. V Holešově jsou vystavena díla bratří Saudků, Michaela Rittsteina, Jiřího Slívy a řady dalších českých i slovenských autorů. Z okna zámku visí za ruku socha zobrazující Freuda od Davida Černého.

TÝDEN ŽIDOVSKÉ KULTURY V HOLEŠOVĚ

■ Ve dnech **12.–18. srpna** se v Holešově na Moravě uskuteční XII. ročník festivalu Týden židovské kultury. Proběhne v Šachově synagoze, Kině Svět a v prostorách holešovského zámku. Více informací na www.olam.cz.

KULTURNÍ POŘADY

Pablo Picasso: *Zátiší*, 1922.

ŽIDÉ NA KRÁLOVÉDVORSKU

■ V červnu byla ve výstavní síni Staré radnice ve Dvoře Králové otevřena výstava *Židé na Královédvorskou*, kterou uspořádalo Městské muzeum Dvora Králové ve spolupráci s Občanským sdružením za obnovení památky židovského hřbitova Dvůr Králové n. L. a Židovským muzeem v Praze.

Výstavu zahájila paní Eva Nosková, roz. Weissová, zapálením sedmi svíček na paměť obětem šoa. Je jediná pamětnice a rodačka žijící ve Dvoře Králové (válku přežila díky tomu, že se jejím rodičům podařilo včas se vystěhovat do Velké Británie). Upozornila mj. na iniciativu rekonstruovat židovský hřbitov a vytvořit na něm památník a na finanční sbírku, která je nutná, aby se projekt mohl uskutečnit. Památník vytvoří pan Ota Černý (více viz www.d-k-cemetery.cz). Každý, i sebemenší příspěvek je vítáný. Výstava o historii židovského společenství na Královédvorskou potrvá do **2. září**.

SYNAGOGA TURNOV

■ Synagoga Turnov zve na přednášku historika a archiváře Mgr. Pavla Jakubce *Židovské osobnosti 19. století a jejich přínos evropské kultuře*, která se koná v neděli **5. srpna** v 17 hodin. Vstupné 50 Kč.

Přednáška zahajuje novou výstavu *Hieronimus Lorm – Muž, jenž otevřel hluchoslepým svět* zapůjčenou Regionálním muzeem v Mikulově. Výstava přibližuje zajímavou osobnost židovského sociálního pracovníka, který poté, co se stal hluchoslepým, vytvořil speciální dotykovou abecedu, jež se používá dodnes. Výstava potrvá do **30. září** a je přístupná denně kromě pondělí od 9 do 17 hodin.

■ **18. srpna** v 18 hodin se koná koncert Českého smyčcového Czech String Duo houslistky L. Hůlové Sedlákové a violoncellisty M. Sedláka nazvaný *Hudba židovských autorů*. Vstupné 100 Kč.

Z NOVÝCH KNIH

Karel Cudlín, Eva Cudlínová

OSMDESÁT SEDM MAGICKÝCH MÍST SVATÉ ZEMĚ

Karel Cudlín je považován za jednoho z nejlepších českých dokumentaristů. Většina jeho fotografií vzniká na cestách: kromě Ukrajiny jezdí pravidelně a rád do Izraele, do země, o které sám říká, že je skvělá tím, jak se v ní dá cestovat v čase.

Karel Cudlín, jehož izraelské snímky čtenáři *Rch* dobře znají, nehledá „výbušná témata“, bídou ani ošklivost, ani globální univerzální vzhled nákupních center, ale tradiční mezilidské vztahy: dokumentuje prostředí, která jsou mu lidsky blízká, kde má příležitost potkávat zajímavé lidi. Ze snímků a doprovodného textu své manželky vytvořil originální a poutavý průvodce.

Vydalo nakladatelství Academia v Praze roku 2012. 336 stran. Doporučená cena 365 Kč.

Ladislav Grosman

OBCHOD NA KORZE

Tento titul není knižní novinkou, jen se překvapivě ocitl mezi zlevněnými knihami nakladatelství Academia. To novelu Ladislava Grosmana, jež se stala předlohou pro stejnojmenný snímek Jan Kadára a Elmara Klose, oceněný roku 1966 cenou americké filmové akademie – Oscarem, vydalo ve své edici Filmová řada.

Příběh Tona Brtka, obyčejného a poctivého truhláře, jenž se v jednom slovenském městečku nechtěně stane arizátorem v galanterním obchodě staré, osamělé a hluché židovské dámy, pozoruhodným způsobem zachycuje „banalitu zla“ a patří k tomu nejlepšímu, co kdy bylo o šoa napsáno.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2009. 142 stran, doporučená cena 99 Kč, cena ve výprodeji: 20 Kč.

Alžběta Turková

ŽIDOVSKÁ TEOLOGIE A HOLOCAUST

Obsahem knihy je přehled teologie judaismu v období po genocidě evropských Židů. Seznamuje s jednotlivými možnými teologickými modely holocaustu, které ospravedlňují, popřípadě se snaží osvětlit roli Boha v této katastrofě.

Každý model komentuje vrchní pražský a zemský rabín K. E. Sidon. Dále kniha přináší přehled jednotlivých teologů, zabývajících se holocaustem, a jejich interpretace.

Vydalo nakl. Karolinum v Praze roku 2012. 142 stran, dop. cena 170 (v e-shopu 145 Kč).

NFOH: VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ

■ Nadační fond obětem holokaustu vyhláší veřejné výběrové řízení na podporu projektů v programech:

Péče – projekty sociální, zdravotní a psychologické péče o oběti holokaustu.

Připomínka – projekty sloužící k důstojné připomínce židovských a romských obětí holokaustu.

Obnova – projekty rekonstrukce, obnovy a údržby židovských movitých a nemovitých památek.

Budoucnost – projekty vzdělávání v judaismu a rozvoje židovských komunit.

V rámci programu je vyhlášen mimořádný podprogram **Naše budoucnost**, který je určen na projekty podporující mladé židovské rodiny. Uzávěrka pro příjem žádostí je 14. září 2012.

Další informace získáte u koordinátorek programů: Péče, Připomínka a Budoucnost: Bc. Andrea Fictumová, e-mail: fictumova@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 573, 737 905 629. Obnova a podprogram Naše budoucnost: Marta Malá, Th.D., e-mail: mala@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 615, 777 331 937, www.fondholocaust.cz *af*

EVROPSKÁ KONFERENCE KEREN KAJEMET LE-JISRAEL V PRAZE

■ Ve dnech 1.–3. července se v Praze konala Evropská konference Národního fondu Izraele (Keren Kajemet Le-Jisrael KKL-JNF). Přicestoval na ni i předseda celosvětového fondu pan Efi Stenzler, dále členové představitelé této organizace v Evropě: prezidenti, manažeři a vyslanci KKL-JNF v Izraeli, Francii, Dánsku, Švýcarsku, Rakousku, Itálii, Anglii, Španělsku, Finsku, Belgii a mnoha dalších zemí. Za ČR byl přítomen prezident KKL-JNF České republiky pan Michal Pacovský. Čestnými hosty byli izraelský velvyslanec v Praze Jaakov Levy a jako zástupce ministerstva zahraničních věcí pan Daniel Kumermann, bývalý český velvyslanec v Izraeli.

Konference se stala jedinečnou příležitostí pro setkání lidí z poboček KKL-JNF z celé Evropy a k diskusi o důležitých otázkách, týkajících se ekologie a sionismu v Izraeli a Evropě. Na programu byla problematika vedení mládeže, ekologie, mezinárodních vztahů, strategie sbírání finanční podpory, internetového marketingu a obrazu Izraele v zahraničí. *kkf*

PŘÍSPĚVKY PRO PŘEŽIVŠÍ

■ Německá nadace Erinnerung, Verantwortung und Zukunft poskytla Nadačnímu fondu obětem holokaustu grant, který je financován z daru Deutsche Bahn na pomoc obětem nacistického režimu ve střední a východní Evropě. Finanční pomoc na

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

úhradu léků, potravinových doplňků, příspěvků na léčebnou a preventivní péči pro oběti nacistické perzekuce je jednou částí dvouletého projektu sociální, zdravotní a psychologické péče, poskytované židovskými obcemi a organizacemi v České republice. Na finanční pomoc je vyhrazeno po dobu dvou let 33 252 eur.

Finanční pomoc je určena žijícím obětem nacistické perzekuce: zejména vězňům koncentračních táborů a ghett, ukrytým dětem, vojákům a odbojářům, tzv. Wintonovým dětem, nežidovským partnerům, kteří žili v tzv. smíšeném manželství během druhé světové války a vlastníkům ocenění Spravedliví mezi národy.

Podmínky pro proplácení léků, potravinových doplňků, zdravotních pomůcek, příspěvků na léčebnou a preventivní péči vám sdělí koordinátorka Zlata Kopecká. Kontakt: Zlata Kopecká, Židovská obec v Praze, Sociální oddělení, Maiselova 18, 110 00 Praha 1, tel.: 224 800 810, e-mail: kopecka@kehilaprag.cz. *ko*

DĚTI MAISLOVKY

Znáte to, jak se banda kamarádů z mládí rozhodne, že by se měli sejít, když je jim čtyřicet? Probírají, kde se sejdou a shodnou se, že v hospodě U Růženky, protože tam dávají velké porce. Po deseti letech se rozhodnou, že se sejdou znovu. A volí hospodu U Růženky, protože tam výborně vaří. Když jim je šedesát, plánují znovu společné setkání – kde? No v hospodě U Růženky, protože tam jsou všechny suroviny biologické. V sedmdesáti organizují znovu setkání – v hospodě U Růženky, protože tam je bezbariérový přístup. No a v osmdesáti? Domlouvají se, že se znovu sejdou, ale kde? A dohodnou se na hospodě U Růženky, protože tam ještě nikdy nebyli...

Děti Maislovky se setkávají častěji: jednou za tři roky. Letos jsme se sešli posedmé, a řekla bych, že fyzicky celkem čiperní a všichni všechny většinou poznali.

Začali jsme ve čtvrtek 31. 5. dokumentárním filmem Pavla Štingla *Ghetto jménem Baluty*, v němž se vyprávění přeživších z loďského ghetta mísí se záběry ze současnosti v týchž domech a dvorcích, kde za 2. světové války bylo vězněno 200 000 Židů.

Pátek 1. 6. byl věnován přednáškám v sále

ve třetím patře Židovské radnice – tajemník obce, který je shodou okolností jedním z nás, vyprávěl o aktuálním životě na obci. Rabin Sidon popisoval práci na svém překladu Pěti knih Mojžíšových, mluvil o dilematech, se kterými se musel vypořádat. Překlad je dnes rozebrán, protože webové stránky nakladatelství Sefer oznamují dotisk, plánovaný na podzim.

Inženýr architekt Zdeněk Lukeš nám přišel vyprávět o pražských židovských architektech. Jako odborník na toto téma byl mimo jiné kurátorem výstavy *Židovští architekti v Praze 1900–1938*, která se roku 2010 konala v Bauhaus Center v Tel Avivu.

Od Martina Šmoka, kurátora stálé expozice *Židovská obec v Praze od roku 1945 po dnešek*, kterou je možné vidět od roku 2011 na ženské galerii v Jubilejní synagoze, jsme si poslechli, jak výstavu koncipoval, jak k ní sháněl materiály. Výstavu jsme si pak společně prohlédli v neděli dopoledne, a to byl velice dojemný okamžik. Mnozí z nás volali: „Pojďte se kouknout, tady je moje maminka, můj tatínek, já.“ A tak tam bylo veselo, přestože ta výstava dokumentuje smutné období pronásledování, vyšetřování, zákazů, výslechů, a dokonce i věznění.

Po přednáškách jsme si poslechli klezmerový koncert skupiny Trombenik, následovala bohoslužba v synagoze a šábesová večeře v obecní jídelně.

Sobota byla věnována výletu mimo Prahu. Nejdříve jsme si v Plzni prohlédli Velkou i Starou synagogu. Velká synagoga je největší v Čechách, druhá největší v Evropě a třetí největší na světě.

Mohli jsme také vyzpovídat předsedkyni obce paní Evu Štixovou a místopředsedu pana Löwyho, který na všechny udělal velký dojem. Po návštěvě synagog nás totiž doprovodil do pivovarnického muzea, do lesní restaurace na oběd a pak nás pozval na svůj statek, kde jsme se mohli autobusem prohánět po jeho polích. Ukázal nám chov krav, bizonů a koz. Když se s námi na té krásné zelené louce loučil, řekl: „To jsem rád, že jste přijeli, tolik Židů najednou jsem už dlouho neviděl...“

Po tomto dojemném rozloučení s panem Löwym jsme se ještě stavili v synagoze v Radnicích a pak už jsme spěchali do Prahy, kde na nás na obci čekal večírek.

Byli jsme rádi, že jsme mohli být spolu, děkujeme celé naší „mateřské“ obci, všem, kteří nám to nádherné setkání umožnili, počínaje ochrankou přes sekretariát, kuchyni a restauraci, která se pořád snažila dopřít, kolik že nás vlastně je, aby se na všechny dostalo, a konče předsedou Ferem Bányaiem, který je také jedním z nás.

Abychom na sebe nezapomněli, plánujeme na příští rok „mezisetkání“ v Mikulově...

Marcela Neumannová

ŽNO BRATISLAVA

V **auguste** blahoželáme: pán Viliam Belák – 92 rokov; pán Egon Gál – 72 rokov; pán Ing. Peter Guttman – 55 rokov; pán Jack Händler – 65 rokov; pani Eva Kozmová – 75 rokov; pán Ing. Ludovít Nágel – 97 rokov; pani Mária Nemešová – 74 rokov; pán Miroslav Palúch – 60 rokov; pani Eva Reichová – 77 rokov; pán Ing. Alexander Singer – 96 rokov; pán Ing. Juraj Stein – 65 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 74 rokov; pani Laura Španíková – 90 rokov; pani Natália Tagerová – 79 rokov; pani Klára Ungerová – 93 rokov; pán Otto Wagner – 88 rokov; pani Elvira Weisssová – 97 rokov, a pani Marína Žiaková – 50 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V mesiaci **august** srdečne blahoželáme našim členom: pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 74 rokov; pán Ing. Ervin Dolný, nar. 14.8. – 63 rokov; pán Ing. Ladislav Welward, nar. 17.8. – 76 rokov, a pani MUDr. Vierka Kordová, nar. 20.8. – krásne životné jubileum – 80 rokov! *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **srpnu** oslaví své narodeniny: pani Milena Balbinderová, nar. 12.8. – 77 let; pan Jindřich Feinberg, nar. 28.8. – 89 let; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 66 let; pani Ivana Nepalová, nar. 6.8. – 37 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 57 let; pan František Redlich, nar. 9.8. – 80 let, a pani Eva Solařová, nar. 18.8. – 77 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslaví narodeniny: pan Rostislav Rod Kodesch, nar. 5.8. – 48 let; pani Irena Dousková, nar. 18.8. – 48 let; pan Vladimír Kovtun, nar. 21.8. – 48 let; pan Pavel Malina, nar. 5.8. – 69 let; pani Blanka Marková, nar. 8.8. – 75 let; pani Isabela Santusová, nar. 25.8. – 55 let; pan MUDr. Bohumil Skála, nar. 29.8. – 57 let, a pan Jiří Šetelík, 26.8. – 57 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme **augustovým** jubilantom: pani Irena Vasilková, nar. 28.8. – 90 rokov; pani Veronika Vargová, nar. 8.8. – 85 rokov; pani Prof. Ing. Miriam Gálová, DrSc., nar. 8.8. – 77 rokov; pani JUDr. Margita Grünwaldová, nar. 24.8. – 77 rokov; pani Zuzana Štoffanová, nar. 18.8. – 76 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenský, nar. 24.8. – 71 rokov; pán Ludovít Laufer, nar. 25.8. – 70 rokov; pán Tomáš Mittelman z Kráľovského Chlmca, nar. 29.8. – 65 rokov; pani PhDr. Jana Teššerová, nar. 4.8. – 64 rokov; pani MUDr. Viera Kolínová, nar. 6.8. – 61 rokov, a pán Imrich Kornfeld, nar. 28.8. – 60 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****Úmrtí:**

S lútosťou oznamujeme, že zomreli naše členky: pani Marta Sitárová (98 r.), pani Olga Šponderová (100 r.) a pani Ernestýna Krenková (103 r.). Pohreby sa konali na židovskom cintoríne v Košiciach. *Zichronan livracha.*

ŽO LIBEREC

V **srpnu** oslaví své životní jubileum: pani Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 62 let; pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 62 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 89 let; pani Helena Mejstříková; pani Sára Pošíková, nar. 18.8. – 92 let, a pani Marie Deličová, nar. 30.8. – 65 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslaví své životní jubileum: pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 74 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 59 let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 40 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 66 let; pani Míluška Ottová, nar. 19.8. – 69 let; pan Dr. Ing. CSc. Jiří Schreiber, nar. 22.8. – 87 let, a pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 17 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Libuše Bártová, nar. 31.8. – 66 let; pani Lidia Kohutková, nar. 4.8. – 72 let; pani Gertruda Mayerová, nar. 9.8. – 86 let, a pani Mgr. Zuzana Skácelová, nar. 4.8. – 79 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny naši členové: pani Eva Kokošková, nar. 1.8. – 28 let; pani Bc. Jana Šperlová, nar. 5.8. – 40 let; pani Eva Váľková, nar. 5.8. – 83 let; pani JUDr. Jindřiška Weiniger, nar. 6.8. – 61 let; pani Hedvika Trenková, nar. 9.8. – 87 let; pan Karel Šubrt, nar. 20.8. – 63 let; pan Radek Uhel, nar. 28.8. – 37 let; pani Anita Pecková, nar. 30.8. – 64 let, a pan Ing. Jiří Tanzer, nar. 31.8. – 75 let. Všem

jubilantům přejeme hodně zdraví a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavují narodeniny: pani Berta Albrechtová, nar. 2.8. – 83 let; pan Mark Bljumental, nar. 21.8. – 86 let; pani Jana Dubová, nar. 30.8. – 86 let; pani Eva Dvořáková, nar. 31.8. – 83 let; pan Max Frouček, nar. 2.8. – 92 let; pan Jiří Justic, 24.8. – 89 let; pan Václav Kraus, nar. 22.8. – 81 let; pan František Miška, nar. 27.8. – 93 let; pani Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 92 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 89 let; pani Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 91 let; pan Ludevít Végh, nar. 26.8. – 91 let; pan Igor Wasserbeger, nar. 1.8. – 75 let, a pani Raja Žádníková, nar. 25.8. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 26. 6. zemřela ve věku 82 let pani Renée Skálová. Se zesnulou jsme se rozloučili 28. 6. v obřadní síni Nového židovského hřbitova.

Dne 26. 6. zemřela ve věku 82 let pani Olga Klingerová, se zesnulou jsme se rozloučili 2. 7. v obřadní síni Nového židovského hřbitova.

Dne 3. 7. zemřela ve věku 90 let pani Klára Gribovanová, se zesnulou jsme se rozloučili 6. 7. v obřadní síni Nového židovského hřbitova. *Zichrona livracha!*

ŽNO PREŠOV

V **auguste** blahoželáme: pán PaedDr. Peter Chudý, nar. 21.8. – 62 rokov; pani Mgr. Ilma Mitrovčáková, nar. 20.8. – 76 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková, nar. 29.8. – 61 rokov; pán Ing. Ladislav Havaš, nar. 22.8. – 51 rokov; pán Ing. Denis Tomko, nar. 16.8. – 41 rokov, a pán Ing. Albín Bazler 19.8. – 65 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **august** má sviatok narodenín pán Tomáš Rybár, nar. 22.8. – 34 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslaví narodeniny: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 43 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 49 let, a pani Renata Becková, nar. 25.8. – 34 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **srpnu** oslaví narodeniny pani Renata Lančová. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Ve věku 37 let zemřela náhle dlouholetá členka obce pani Mgr. Sabina Plzáková-Šaferová. *Zichrona livracha!*

ÚTOK V BULHARSKU

Dne 18. 7. byl na bulharském mezinárodním letišti Sarafovo okolo půl šesté večer spáchán teroristický útok na autobus, do kterého nastoupilo na 40 izraelských turistů, kteří právě přiletěli z Tel Avivu. Směřovali do nedalekého černomořského letoviska Burgas. Při výbuchu zahynulo pět izraelských občanů, bulharský průvodce a sebevražedný terorista. Přibližně třicet dalších bylo zraněno a převezeno k ošetření do burgaské nemocnice. Jako pachatel útoku byl po vyšetřování označen švédský občan alžírského původu Mehdi Ghezali.

Několik dní před útokem v Bulharsku byl na Kypru zatčen agent teroristického hnutí Hizballáh, čtyřiatřicetiletý držitel libanonského a švédského občanství, který plánoval vražedný útok na Izraelce pobývající v zemi. Izraelský ministerský předseda Benjamin Netanjahu z přípravy atentátů obvinil Írán. Podle něj islámští radikálové podporovaní Íránem chystali útoky proti diplomatům a izraelským občanům v Thajsku, Gruzii, Ázerbájdžánu, Indii či USA (tam měl být terčem útoku velvyslanec Saúdské Arábie).

PROBLÉMY S OLYMPIÁDOU

Britský kanál BBC je znám svým silně kritickým postojem k izraelské politice, jenž se projevuje nedostatkem vyváženosti zpráv o této blízkovýchodní zemi. V souvislosti s olympiádou v Londýně se napětí ještě prohloubilo. Nějakou dobu totiž na webových stránkách BBC stálo, že Izrael nemá hlavní město. Podle stránek téhož kanálu, věnujících se Palestině, je východní Jeruzalém hlavním městem Palestinské samosprávy. Po protestech izraelské vlády byl údaj o Jeruzalému opraven: nyní se čtenáři dočtou, že je to „sídlo vlády“ a že „většina zahraničních ambasad se nachází v Tel Avivu“.

V souvislosti s olympiádou v Londýně se odehrál ještě jeden incident: Mezinárodní olympijský výbor zatím odmítá návrh Světového židovského kongresu, řady izraelských organizací po celém světě a izraelské a americké vlády, aby přítomní při zahajovací ceremonii drželi minutu ticha na paměť izraelských sportovců zavražděných před čtyřiceti lety na olympijských hrách v Mnichově (viz též text na str. 20).

IZRAELC V ČELE KOMISE

Do čela komise Rady bezpečnosti OSN pro boj s terorismem (zřízené v reakci na vražedné útoky muslimských radikálů v USA 11. září 2001) byl jmenován izraelský právník David Scharia, jenž v minulosti působil jako zmocněnec izraelského vrchního státního zastupitelství v Nejvyš-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Henri Matisse: *Pláž v Nice*, 1916. (K článku na stranách 10–11.)

šího soudu. Scharia bude koordinátorem výboru dvanácti expertů, jejichž úkolem je poskytovat právní poradenství členům Rady bezpečnosti ve věci boje s mezinárodním terorismem. David Scharia se tak stal jedním z nejvyšších představitelů této oblasti mezinárodního práva. Komentátoři zaznamenali, že jmenování Izraelce na takto vysoký post je něčím neobvyklým. Z přibližně 44 tisíc zaměstnanců OSN jich z Izraele pochází jen 124 a dosud žádný z nich nepůsobil v tak významné funkci.

ZNEUCTĚNÝ HRBITOV

V maďarském Kaposváru bylo v noci ze soboty na neděli 21.–22. 7. zneuctěno padesát sedm hrobů. Místní židovská obec se domnívá, že za vandalismem stojí antisemitské a rasistické pohnutky a že zneuctění hrobů bylo přímo namířeno proti kaposvářským Židům. Starosta města Károly Szita prohlásil, že byl tímto činem „rozesmutněn a znechucen“. Členové městského zastupitelstva okamžitě nabídli policii svou pomoc.

OBŘÍZKA V NĚMECKU

Koncem června rozhodl soud v Kolíně nad Rýnem, že obřízka způsobuje nedospělým

chlapcům psychickou újmu a narušuje jejich integritu. Rodiče by podle tohoto rozhodnutí měli být stíháni za ublížení na zdraví dítěte a obřízka povolena pouze ze zdravotních důvodů. K německému výnosu se brzy přidaly i dvě švýcarské nemocnice a vzápětí zakázal výkon obřízek v nemocnicích také hejtman rakouské spolkové země Vorarlbersko.

Proti rozhodnutí soudu protestovali představitelé německých židovských obcí, Evropský židovský kongres i reprezentace muslimských organizací. Centrální rada německých Židů požádala německý parlament, aby schválil zákon o ochraně náboženských práv a svobod – ten velmi rychle (19. 7.) schválil rezoluci na ochranu náboženských obřízek. Očekává se, že parlament na podzim přijme i zákon, jímž se rozhodnutí kolínského soudu zruší.

PŘIPOMÍNKA DEPORTACÍ Z PAŘÍŽE

V červenci si Pařížané připomněli sedmdesáté výročí zátahu na tamní Židy a jejich deportace do vyhlazovacích táborů. V noci z 16. na 17. 7. 1942 vyhnala francouzská policie přes 13 tisíc pařížských Židů ze svých domovů, shromáždila je v prostoru velodromu Vel d'Hiv a odtud poslala do Osvětimi. Na paměť tragické události položil u bývalého velodromu prezident François Hollande věnec. Byl to „zločin spáchaný ve Francii a Francií“, nazval razii na pařížské Židy. „Do této operace nezasáhl jediný německý voják. Pravda je, že ty tisíce dětí a jejich rodin zatkl francouzští policisté.“ Celkem zahynulo během šoa 42 tisíc francouzských Židů.

(Hlavní zdroj zpráv ze světa: www.ztis.cz) am

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 8. 2012. **Cena 20 Kč (0,90 €)**